

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет природоохоронний
Кафедра екології та охорони довкілля

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: Оцінка рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району
Одеської області

Виконав студент 2 курсу групи МОС-21
спеціальності 101 – Екологія
Бекмурадов Ільхам Маммедович

Керівник к.х.н., доц.
Вовкодав Галина Миколаївна

Рецензент к.геогр.н., доц.
Бургаз Олексій Анатолійович

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет природоохоронний
Кафедра екології та охорони довкілля
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 101 - Екологія
Освітньо-професійна програма Екологія та охорона навколишнього середовища

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри екології та охорони довкілля
Сафранов Т.А.
"10" жовтня 2022 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Бекмурадову Ільхаму

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Оцінка рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області

керівник роботи: Вовкодав Галина Миколаївна, к.х.н.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від "30" вересня 2022 р. №166 "С" п.п.-09

2. Строк подання студентом роботи 15 листопада 2022 року

3. Вихідні дані до роботи: статистичні дані та матеріали Державної служби статистики України, статистичні щорічники та інформаційні матеріали Головного управління статистики в Одеській області, Одеської обласної державної адміністрації, районних державних адміністрацій, матеріали Управління туризму, рекреації та курортів Одеської обласної адміністрації, матеріали «Положення про управління туризму, рекреації та курортів Одеської обласної державної адміністрації».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити: методологічні основи оцінки рекреаційно - туристичного потенціалу території; оцінка природних ресурсів Подільського району; комплексна оцінка рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): фактори привабливості рекреаційно-туристичних ресурсів

6. Консультанти розділів магістерської роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	<i>Немає</i>		

7. Дата видачі завдання 10 жовтня 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів магістерської кваліфікаційної роботи	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1	<i>Збір та узагальнення даних про показники природно-рекреаційних ресурсів Подільського району Одеської області</i>	10.10.2022-17.10.2022	80,0	4 <i>(добре)</i>
2	<i>Розглянути та охарактеризувати екологічні проблеми району</i>	18.10.2022-24.10.2022	80,0	4 <i>(добре)</i>
3	<i>Провести аналіз сучасного стану природно-заповідного фонду району досліджень</i>	25.10.2022-31.10.2022	80,0	4 <i>(добре)</i>
	Рубіжна атестація	01.11.2022-05.11.2022	80,0	4 <i>(добре)</i>
4	<i>Охарактеризувати та обґрунтувати перспективи розвитку окремих видів туризму. Висновки.</i>	06.11.2022-11.11.2022	80,0	4 <i>(добре)</i>
5	<i>Оформлення магістерської роботи. Підготовка доповіді та графічного матеріалу до попереднього захисту.</i>	12.11.2022-16.11.2022	80,0	4 <i>(добре)</i>
6	<i>Узагальнення отриманих результатів. Оформлення остаточної електронної версії роботи та передача її на процедуру встановлення ступеня оригінальності, відсутності ознак плагіату та складення протоколу і висновку керівника</i>	17.11.2022-24.11.2022	80,0	4 <i>(добре)</i>
7	<i>Підготовка паперової версії магістерської кваліфікаційної роботи і презентаційного матеріалу для публічного захисту.</i>	25.11.2022-30.11.2022	80,0	4 <i>(добре)</i>
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		80,0	

(до десятих)

Студент

(підпис)

Бекмурадов І.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Вовкодав Г.М.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бекмурадов І. Оцінка рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області

Актуальність теми. Одним з багатьох регіонів Одеської області, який на нашу думку є дуже недооціненим, є Подільський район. При відповідних умовах, такі складові, як гостинність та туризм, можуть стати найважливішою галуззю економіки району та регіону в цілому.

Мета роботи полягає в проведенні комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області для майбутнього розвитку регіонального туризму.

Об'єкт дослідження – рекреаційно-туристичний потенціал Подільського району Одеської області.

Предмет дослідження - територіальні відмінності рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області, які дозволяють визначити перспективні напрямки розвитку регіонального туризму.

Методи дослідження – порівняльно-географічний, статистичний, картографічний, районування та інші методи досліджень.

Результати досліджень. Природно-заповідний фонду Подільського району Одеської області налічує 26 природних об'єктів і комплексів загальною площею 17788 га. Загальна площі Подільського району складає 7063,6 км² та розрахований показник заповідності дорівнює 2,5 %. В районі функціонують 12 санаторно-курортних закладів та закладів відпочинку (1,6% від загальної кількості всіх санаторно-курортних закладів які налічувались в Україні станом на 01.01.2021 р): 9 санаторіїв (у тому числі рекреаційно-оздоровча місцевість «Савранська ГЕС» – оздоровчий табір «Південний Буг» (база відпочинку Одеської харчової академії), санаторна школа-інтернат (дитячий санаторій) в Дубчанському лісі та 2 бази відпочинку).

Розраховане значення коефіцієнту рекреаційної цінності за 3-х бальною шкалою методики (K_p = 1,4) близьке до 1 балу, тому умови для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності на території Подільського району Одеської області є мінімальними.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексній оцінці рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області.

Теоретичне та практичне значення. Результати досліджень рекреаційного потенціалу Подільського району Одеської області можуть бути використані для перспективного розвитку еколого-туристичної діяльності.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, використаних літературних джерел (30 найменувань). Робота містить 1 рисунок, 5 таблиць. Загальний обсяг роботи – 78 сторінок.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, рекреаційно-туристичний потенціал, санаторно-курортні заклади.

SUMMARY

Bekmuradov I. Assessment of the recreational and touristic potential of the Podilsky district of the Odesa region

Actuality of theme. One of the many regions of the Odesa region, which in our opinion is very underrated, is the Podilsky district. Under appropriate conditions, such components as hospitality and tourism can become the most important branch of the economy of the district and the region as a whole.

The purpose of the work is to carry out a comprehensive assessment of the recreational and touristic potential of the Podilsky district of the Odesa region for the future development of regional tourism.

The object of the study is the recreational and touristic potential of the Podilsky district of the Odesa region.

The subject of the study is the territorial differences in the recreational and touristic potential of the Podilsky district of the Odesa region, which allow us to determine promising directions for the development of regional tourism.

Research methods – comparative geographical, statistical, cartographic, zoning and other research methods.

Research results. The nature reserve fund of the Podil district of the Odesa region has 26 natural objects and complexes with a total area of 17,788 hectares. The total area of Podilsky District is 7063,6 km², and the calculated conservation rate is 2,5%. There are 12 sanatorium-resort facilities and recreation facilities operating in the district (1,6% of the total number of all sanatorium-resort facilities in Ukraine as of January 1, 2021): 9 sanatoriums (including the recreation and health area "Savranska HPP" - health camp "Southern Bug" (recreational center of the Odesa Food Academy), sanatorium-boarding school (children's sanatorium) in Dubchansk Forest and 2 recreation centers).

The calculated value of the coefficient of recreational value according to the 3-point scale of the methodology ($K_R = 1,4$) is close to 1 point, therefore the conditions for the development of recreational and tourist activities in the territory of Podilsky district of Odesa region are minimal.

The scientific novelty of the obtained results lies in the comprehensive assessment of the recreational and tourist potential of the Podilsky district of the Odesa region.

Theoretical and practical significance. The results of research on the recreational potential of the Podilsky district of the Odesa region can be used for the prospective development of ecological tourism.

Structure and scope of work. The work consists of an introduction, three sections, conclusions, used literary sources (30 titles). The work contains 1 figures, 5 tables. The total volume of work is 78 pages.

Keywords: natural reserve fund, recreational and tourist potential, sanatorium and resort facilities.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ РЕКРЕАЦІЙНО - ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ.....	12
1.1 Рекреаційно-туристичний потенціал та його компоненти.....	12
1.2. Деякі підходи до оцінки туристсько-рекреаційного потенціалу .	18
2 ОЦІНКА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ.....	43
2.1 Оцінка фізико-географічного положення.....	43
2.2 Оцінка кліматичних умов регіону	44
2.3 Оцінка рельєфу регіону	47
2.4 Оцінка рослинного покриву території	47
2.5 Оцінка водного компонента ландшафту	49
2.6 Облік кількості особливо охороняємих територій в оцінці рекреаційного потенціалу.....	52
2.7 Загальний стан навколишнього середовища.....	57
3 КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	63
3.1 Методика комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.....	63
3.2 Результати комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області	67
ВИСНОВКИ.....	72
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	73

ВСТУП

Актуальність досліджуваної проблеми. В останній час всі отрасли туризму дуже стрімко набирають обертів та в своєму розвитку залишили далеко позадо інші галузі народного господарства та промисловості. Вивчаючи данні міжнародної статистики можна зробити висновок, що фінансові прибутки від міжнародного та внутрішнього туризму загалом збільшуються на 5% кожного року, та за прогнозами дослідників цієї сфери діяльності людини, максимальних значень прибутків туристична галузь ще не досягла [1].

Туризм це одна з найбільш стрімко зростаючих галузей в міжнародній практиці. За останні роки прибуток від міжнародного туризму дорівнював 540 млрд. дол. США кожного року, залишив далеко позаду такі галузі промисловості, як автомобілебудування та хімічну промисловість [2], які вважаються флагманами світової промисловості, та завжди отримували максимальний прибуток.

Значна частина коштів потрапляє до бюджетів міст та окремих областей від підприємств вітчизняного туризму. З одного боку це призводить до збільшення коштів в місцевих бюджетах, а з іншого боку це можливість більш осознано та раціонального використати вільний час, яка дозволяє більш ретельно вивчати історико-культурної спадщину певної місцевості. За даними Державного туристичного агентства України, прибуток від туристичної діяльності в 2020 році дорівнював приблизно 17 млрд. доларів, а надходження у державний бюджет склали практично 9 млрд. доларів [1].

В теперішній час, туризм є сферою народного господарства, яка найбільш стрімко розвивається. Це можливо прослідкувати у більшості стран земної кулі. Туристична індустрія в Україні с кожним наступним роком все більш активно займає своє місце в світовому туризмі та стрімко вбудовується в реалії міжнародного ринку відпочинку та оздоровлення. Бурхливий

розвиток туризму дуже швидко призводить до створення робочих місць та розвитку малого та середнього бізнесу. Впливом часу дозволяє перерозподілити ресурси між країнами та дає значний поштовх в розвитку таких сфер економіки, як в першу чергу, транспортні послуги, послуги зв'язку, дуже стрімко розвивається сфера послуг. Окрім цього, такі отрасли народного господарства, як внутрішня та зовнішня торгівля, будівництво, виробництво товарів народного споживання, також отримують потужний поштовх в своєму розвитку. Ці отрасли народного господарства можна віднести до найбільш перспективних напрямків, які згодом будуть основою структурної перебудови економіки України.

Значна кількість українських туроператорів стали все більше і більше приділяти уваги до внутрішньому туризму. Внутрішній туризм вкупі з в'їзним туризмом призвели до збільшення бажання різноманітних органів державної влади фінансувати та допомогати розвитку регіонального туризму.

Одним з багатьох регіонів Одеської області, який на нашу думку є дуже недооціненим, є Подільський район. При відповідних умовах, такі складові, як гостинність та туризм, можуть стати найважливішою галуззю економіки району та регіону в цілому.

На практиці доведено, що привабливість регіону, насамперед, серед туристів пояснюється наявністю на його території ресурсів, які сприяють розвитку туризму та рекреації.

Розташування Подільському району сприятливо поєдную в собі одночасно вигідне географічне положення, привабливий природний потенціал, значна та багата культурно-історична спадщина. На території Подільського району переплітаються окремі види історико-культурної спадщини та природного потенціалу, що в свій час, має змогу дати поштовх для подальшого розвитку традиційних та формуванню сучасних форм різноманітних видів відпочинку та рекреації. Але все це дозволяє дослідникам зробити невтішний висновок, що територія в межах Подільського району характеризується недостатньою рекреаційно-

географічної вивченістю. Це в свою чергу призводить до того, що стримується будь-який розвиток індустрії туризму та протягом значного проміжку часу галузь знаходиться на початковому етапі свого формування. В досліджуваному районі є в наявності пам'ятки історії та культури, присутні природні об'єкти, які охороняються державою, також налічуються різноманітні об'єкти соціально-культурної сфери, а саме музеї, готелі, ресторани, бази відпочинку і т. п. Але всі дані не систематизовані та розрізнені, в літературі з'являються окремими у вигляді окремих фрагментів, а самий важливий негативний висновок, який можна зробити, це те, що досліджені культурні та природні об'єкти розглядаються ізольовано та окремо один від одного, не зіставляючи з культурними ландшафтами, які їм відповідають.

Все викладене раніше, підштовхнуло до необхідності виконання комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області, а також спроби визначення його регіональної специфіки та майбутніх перспектив використання.

Мета дослідження. Мета цього дослідження полягає в проведенні комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області для майбутнього розвитку регіонального туризму.

Для досягнення поставленої мети необхідний попередній розгляд ряду взаємопов'язаних завдань, а саме:

- скласти характеристику та зробити оцінку компонентів природно-рекреаційного потенціалу Подільського району Одеської області;
- виконати оцінку можливостей різноманітного використання окремих об'єктів культурно-історичної спадщини регіону для організації та проведення різних видів відпочинку і туризму;
- виконати аналіз соціально-економічних зв'язків та передумов для розвитку індустрії туризму та дослідити її сучасний стан в регіоні;
- дослідити передумови формування позитивного іміджу Подільського району Одеської області як привабливого місця туристського призначення;

- провести комплексну оцінку рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області та визначити перспективи його подальшого розвитку.

Об'єкт і предмет дослідження. Безпосередньо об'єктом дослідження є рекреаційно-туристичний потенціал Подільського району Одеської області.

Предметом дослідження виступають територіальні відмінності рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області, які дозволяють визначити перспективні напрямки розвитку регіонального туризму.

Наукова новизна полягає в комплексній оцінці рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області.

Методологічна основа та вихідні матеріали. Методи, які були використанні під час проведення наукового дослідження та написання роботи, засновані на передовому досвіді видатних українських вчених в області рекреаційної географії, а також провідних фахівців з розвитку рекреаційно-туристичної галузі народного господарства. Основними методами, які були використанні під час дослідницької роботи над темою КРМ послужили порівняльно-географічний, статистичний, картографічний, районування та інші методи досліджень.

Основними джерелами отримання інформації послужили первинні статистичні, довідкові, фондові, картографічні та літературні матеріали про природні і культурно-історичні ресурси, інфраструктурні території Подільського району Одеської області, а також матеріали, зібрані автором.

Найбільш глибоко і системно теоретичні питання оцінки й розвитку рекреаційних ресурсів, планування й розміщення територіально-рекреаційних систем викладено у працях О. Берлянта, С. Генсірука, М. Долішнього, М. Ігнатенка, М. Нудельмана, М. Реймерса, В. Руденка, І.Синякевича, С. Харічкова, Л. Чернюк, Л. Черчик, О. Шаблія та багатьох інших [3].

1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ

1.1 Рекреаційно-туристичний потенціал та його компоненти

Рекреаційний потенціал – це сукупність природних, культурно-історичних і соціально-економічних передумов організації рекреаційної діяльності на певній території [4].

Сукупність природних рекреаційних ресурсів природоохоронних територій об'єднує в своєму складі окремі види різноманітних ресурсів, а саме кліматичні, біотичні, бальнеологічні, ландшафтні, водні. Музеї, картинні галереї, історичні й археологічні пам'ятки, архітектурні пам'ятки, культові споруди, етнографічні особливості території, місця, пов'язані з життям і діяльністю видатних людей відносять до галузі історико-культурних ресурсів.

Значну роль у формуванні рекреаційного потенціалу відіграють соціально-економічні ресурси. Основними складовими соціально-економічних ресурсів є матеріально-технічна база, вона є основою для виробництва, продажу та надання рекреаційних послуг, а також транспортна інфраструктура та трудові ресурси [4, 5].

В наш час туризм є дуже прибутковою галуззю, стрімкий розвиток якої ми маємо змогу спостерігати. Бурхливе зростання ефективності капіталовкладень досліджуваної галузі можна порівняти з такими галузями промисловості, як нафтогазовидобувна, переробна промисловість та навіть автомобілебудування. Значне збільшення добробуту населення призвело до того, що туризм отримав масовий характер та з'являється все більша і більша кількість людей, які когуд дозволяють собі кожного року, а іноді і декілька разів протягом одного року, здійснювати туристичні подорожі. Також треба зазначити, що також значну роль в цьому явищі відіграє науково-технічна революція. Відправляючись до подорожі людина має перед

собою найрізноманітніші цілі та бажання. Насамперед, це може бути бажання насолодитися красою інших країн та відпочити, але не можна не враховувати прагнення людини заробити гроші або побачити родичів або знайомих.

Загальна направленість туристичних потоків спостерігається з Півночі на Південь та з Заходу на Схід. Це можна пояснити доволі просто тим, що на Півночі та Заході розташовані найбільш розвинені в економічному та науково-технічному сенсі країни, мешканці яких можуть дозволити собі подорожувати та, як наслідок, вони формують головний потік світового туризму. Якщо розглядати країни, розташовані на півдні та на сході земної кулі, то вони зазвичай приваблюють дуже велику кількість туристів, насамперед, своїм географічним розташуванням, яке зумовлює наявність теплої клімату, незайманої природи, самобитної та різноманітної культури, традицій та звичаїв.

Головна задача організаторів туристичної діяльності – залучення туристів. Для виконання цієї задачі необхідно, по-перше, виявити та виконати оцінку причин які можуть дати поштовх розвитку туризму та, по-друге, визначити фактори, від яких в першу чергу залежить привабливість територій для будь-яких туристичних цілей.

За визначенням Всесвітньої туристичної організації (WTO-UN), туристичний регіон – це будь-яка територія, яка має в наявності мережу спеціальних споруд та послуг, які необхідні під час організації відпочинку, дозвілля чи оздоровлення туристів [6].

Сукупність загальної кількості наявних та доступних ресурсів будь-якого походження, створюють те, що називають туристський потенціал. З всього вище зазначеного можна зробити висновок, що будь-який регіон може розвивати у себе туризм лише в тому випадку, якщо в ньому є всі необхідні ресурси для перебування у ньому туристів.

Треба відмітити, що відмінність туристичного потенціалу від туристичного ресурсу полягає в тому, що туристичний потенціал,

насамперед, пов'язаний з чітко сформульованною метою, для рішення якої він визначається, в той час як зв'язок ресурсу з конкретним користувачем не є чітко визначеним. В якості прикладу можуть бути наведені будь-які водні ресурси на досліджуваній території. Як правило, вони можуть бути використані і туристами, і промисловістю, і сільським господарством. Таку ж саму особливість можна відмитити і у випадку лісових ресурсів.

Якщо нам потрібно оцінити загальний туристичний потенціал певної території, то у цьому випадку ми оцінюємо також водний компонент цієї території, та насамперед, визначаємо властивості водоймища чи річки, які, в першу чергу, мають велике значення для туристичного використання.

Наприкінці двадцятого сторіччя та на початку двадцять першого сторіччя така галузь народного господарства, як туризм, характеризується швидким та стабільним зростанням будь-яких економічних показників, стрімким збільшенням обсягів інвестицій та стимулюванням ринку праці з боку, як держави, так і окремих підприємців малого та середнього рівня. За даними Світової туристичної організації ООН, у 2019 році доходи від туризму склали 835 млрд. євро, а загальна кількість туристичних подорожей в усьому світі досягла майже 980 мільярдів [6-7].

Згідно зі статистикою, можна прогледіти чітку тенденцію зростання майже всіх показників в середньому на 6-7% кожного року. За економічними розрахунками можна зробити висновок, що світова туристична галузь створює біля 7% світового ВВП, та туристична сфера господарства створює 8-10% робочих місць від загальної кількості. В загальному уявленні туризм і рекреація призводять до оздоровлення людини, та як наслідок, відновленню трудового потенціалу ресурсів людини. Значну частку також займає раціоналізація вільного часу населення, зміцнення фізичного здоров'я людини та емоційного збагачення. Всі розглянуті чинники разом призводять до значного зміцнення соціальних зв'язків, виховання культурної та релігійної толерантності [6-7].

На жаль, в цей час Україні притаманний дуже низький рівень розвитку туристично-рекреаційної галузі та незначний відсоток туристів, в порівнянні зі світовою практикою. Згідно з дослідженнями Київського міжнародного інституту соціології, як у 2018 році, так і в попередньому 2017, взагалі не планувала відпочивати влітку переважна більшість громадян (74%) нашої країни. Лише близько 20% планували свій відпочинок у Карпатах або інших курортних місцях. Менше ніж 1% населення України планували провести літню відпустку десь за кордоном. Такий жахливий стан та майже повна відсутність попиту на послуги туристично-рекреаційної галузі в Україні, насамперед, зумовлена дуже низьким рівнем життя населення, не завжди відповідною якістю послуг туристичної галузі, слабкою розвиненістю мережі ліцензованих санаторно-курортних закладів та супутньої інфраструктури (транспорту, торгівлі, системи охорони здоров'я та громадського харчування) [7-8].

Правова і соціальна незахищеність туристів, незадовільний екологічний стан природно-рекреаційних ресурсів, несправедливе співвідношення ціни та якості туристичних послуг створюють цілий комплекс проблем в розвитку вітчизняної туристичної галузі та призводять до дуже низького попиту з боку потенційних туристів, та як наслідок створюють умови не для подальшого розвитку галузі, а навпаки призводять до стагнації цієї галузі народного господарства [7-8].

Базуючись на результатах попередніх досліджень, які були проведені провідними науковцями та практикаками в туристично-рекреаційній галузі України, можна зробити висновки про необхідність створення нових та оптимізації мереж існуючих санаторно-курортних закладів. У свій час більшість вітчизняних комплексів санаторно-курортних закладів, на жаль, було створено без врахування нерівномірності розміщення природно-рекреаційних ресурсів. На практиці, намагання максимізувати ренту і максимально збільшити прибуток від надання туристичних послуг, призводить, як правило, до виснаження та частковій або подекуди практично

повній деградації природно-рекреаційних ресурсів в одних регіонах (морське узбережжя Одеської області) та недовикористання туристичних ресурсів в інших регіонах (Херсонській, Запорізькій, Донецькій, Миколаївській, Закарпатській, Львівській) областях [3, 8] .

Загальна ефективність рекреаційного господарства в наш час є однією з головних складових ефективності його територіальної організації. Рівень використання ресурсних, інфраструктурних, економічних, соціальних, екологічних та переваг в управлінні, а також врахування особливостей території будь-якого регіону для формування максимально оптимального об'єму рекреаційних послуг та товарів рекреаційного призначення шляхом мінімально можливих витрат ресурсів (природних, трудових, фінансово-економічних та ін.), дає змогу визначити загальну ефективність рекреаційного господарства.

Таким чином, можна зробити висновок, що першим та найважливішим кроком забезпечення ефективності розвитку рекреаційного господарства повинна бути оцінка території регіону на предмет наявності та масштабів потенціалу його розвитку.

Для прийняття остаточного рішення щодо перспектив розвитку туризму та курортно-рекреаційної індустрії в певному регіоні на довгостроковий період необхідно виконати комплексну оцінку досліджуваної території.

Комплексна оцінка повинна враховувати обґрунтовані передумови й обмеження у часі та просторі будь-яких видів промислової діяльності та окремих галузей народного господарства, встановити внутрішньодержавні і внутрішньообласні відмінності у цих передумовах, обмеження, визначити оптимальний режим використання досліджуваних територій, визначити шляхи найбільш ефективного використання природних та економічних ресурсів, охорони й поліпшення навколишнього середовища та ін. [8].

На основі виконаної комплексної оцінки певної території регіонів повинна бути створена база, на основі якої можна визначити кількісні

показники соціальних, економічних та екологічних витрат, а також таких регіональних ресурсів, які не можуть бути скориговані шляхом міжрегіонального перерозподілу готової продукції.

Для цього необхідно провести загальну оцінку всього природного і соціально-економічного простору, який містить певна територія та результатом цього дослідження має бути сформований напрямок та розрахований масштаб майбутнього розвитку територій. Паралельно слід виконати оцінку відмінностей у природних й економічних характеристиках окремих частин території та кінцевим результатом наукового дослідження можна отримати закономірності, які дозволяють виявити відносно однорідні за сполученням характеристики території або визначити напрямок функціонального зонування території регіону.

Загальна комплексна оцінка території регіону повинна враховувати наступні групи факторів [8]:

- природні умови і ресурси (рельєф, ґрунти, ресурси, сільськогосподарські угіддя, корисні копалини, ліси та інше);
- сучасний стан економічного розвитку (житловий фонд, система культурно-побутового обслуговування, інженерні і транспортні інфраструктури, рівень благоустрою та інші);
- соціальні умови розміщення (населення, місць праці, місць короткочасного відпочинку);
- екологічні умови (рівень забрудненості повітряного басейну, водних об'єктів, забруднення ґрунтів, наявність електромагнітних хвиль, шум, радіаційне забруднення);
- архітектурно-естетичні умови (наявність заповідників, пам'яток архітектури і містобудування, археології, історії, природи, культури).

1.2 Деякі підходи до оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу

Комплексної оцінки території окремих регіонів дозволяє виконати алгоритм, який був розроблений Кравченко Н. О. [8, 9] у випадку дослідження потенційних можливостей формування та організації територіального рекреаційного господарства досліджуваного регіону.

Перелічимо основні принципи та складові зазначеного алгоритму [9]:

- використання системного підходу та врахування регіональних особливостей регіону;
- використання системи загальнонаукових та спеціальних методів;
- застосування декількох методів для оцінки окремих об'єктів або явищ;
- застосування принципів цілісності та взаємопов'язаності;
- застосування принципів ієрархічності, послідовності і цілеспрямованості;
- можливість практичного застосування.

Першим кроком нашого дослідження була оцінка придатності Подільського району для розвитку окремих галузей рекреаційного господарства або його окремих видів, спираючись на природних чинників, які притаманні місцевості району та їх потенційний вплив на організм людини. Щоб виконати таку характеристику необхідно врахувати данні попередніх досліджень цілої низьки провідних вчених та практиків в таких галузях, як курортологія, кліматологія, геоморфологія та ландшафтознавство. Виявлення територіальних відмінностей та певних особливостей забезпеченості природно-рекреаційними ресурсами дає змогу оцінити, та в подальшому врахувати, ступінь придатності природних територій для організації відпочинку.

Вирішити цю проблему пропонується за допомогою загальної характеристики природно-ресурсного потенціалу певної території, що виконується на основі проведення оцінки об'єктів природно-заповідного фонду за обраними параметрами (табл. 1.1) [9].

Модуль	Питання, що вивчаються		Метод вивчення, розрахунку	Джерело інформації	Очікуваний результат
Ресурсно-екологічний	Природні умови і ресурси	1. Ступінь придатності кліматичних умов і природних ландшафтів регіону для розвитку рекреаційного господарства	Літературний, картографічний	Тематичні карти з фізичної та медичної географії	Оцінка ступеня придатності території для розвитку рекреаційного господарства, виявлення ареалів, на яких неможливий розвиток окремих видів рекреаційної діяльності та ареалів, особливо сприятливих для їх розвитку
		2. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу	Літературний, картографічний, ранжування	Географічна енциклопедія України, атласи регіонів, путівники, довідник з географії природно-ресурсного потенціалу України	Районування території за грошовою оцінкою його природно-рекреаційних ресурсів з відзначенням особливо привабливих у рекреаційному відношенні природних об'єктів
	Умови і ресурси розвитку	3. Оцінка соціально-культурного	Літературний, картографічний, формалізації,	Путівники, туристичні карти, енциклопедії, довідники, web-сайти.	Районування території за рівнем забезпеченості соціально-культурними

	рекреаційного господарства	потенціалу	контентаналіз, ранжування		рекреаційними ресурсами.
	антропогенного походження	4. Аналіз територіальної структури рекреаційної інфраструктури	Обробка і аналіз статистичних показників, картографічний	Статистичні щорічники і довідники	Комплексна оцінка адміністративних районів щодо рівня розвитку рекреаційної інфраструктури
	Екологіч-ний	1. Аналіз територіальної структури техногенного забруднення території 2. Визначення ареалів потенційного екологічного ризику	Картографічний, статистичний, метод територіальних обмежень	Екологічний атлас, статистичні щорічники	Визначення територій, непридатних для проведення рекреаційної діяльності або окремих її видів.
Соціально-демографічний	1. Визначення обсягу потреб населення регіону у санаторно-курортному обслуговуванні	Картографічний, статистичний, аналізу	Статистичні щорічники, тематичні карти	Оцінка можливостей регіону задовольнити існуючі потреби у санаторно-курортному лікуванні	
	2. Оцінка ролі трудових ресурсів у функціонуванні рекреаційного господарства	Статистичний	Статистичні щорічники	Визначення резервів трудових ресурсів для розвитку рекреаційного	

					господарства
	3. Співвіднесення рекреаційного потенціалу території з мережею поселення	Картографічний, статистичний, порівняння, аналізу	Результати попередніх блоків, тематичні карти		Визначення опорних пунктів розвитку рекреаційної справи та галузей їх можливої спеціалізації
	4. Аналіз інших соціально-демографічних особливостей регіону, що можуть здійснити вплив на розвиток рекреаційного господарства.	Літературний, картографічний, аналізу, статистичний	Довідники, праці з регіоналістики, тематичні карти, статистичні щорічники		Виявлення регіональних соціально-демографічних чинників розвитку рекреаційного господарства, визначення характеру їхнього впливу
Економічний	Встановлення залежностей	1. Визначення кореляційної залежності між рівнем економічного розвитку регіону і рівнем розвитку рекреаційного господарства	Обрахунок парного коефіцієнта кореляції та коефіцієнта детермінації	Статистичні щорічники та бюлетені	Оцінка рівня залежності між окремими показниками
	Використання виявлених залежностей на регіональному	2. Характеристика територіальної структури господарства	Статистичний, картографічний, ранжування	Статистичний щорічник	Оцінка рівня господарського розвитку регіонів, здійснення на її основі

	рівні	адміністративних областей регіону, визначення в ній місця рекреаційного господарства			ранжування території
		3. Визначення рівня використання економічних переваг регіону у розміщенні об'єктів рекреаційного господарства	Аналіз, порівняння	Результати попередніх двох блоків	Визначення потенційних можливостей та перешкод економічного характеру, що впливатимуть на розвиток рекреаційного господарства
Управлінський	1. Виявлення особливостей регіонального менеджменту та їх ролі у розвитку рекреаційного господарства		Картографічний, літературний	Internet	Визначення додаткових можливостей для розвитку рекреаційного господарства

Екологічна складова в складі комплексної оцінки розглядається у вигляді оцінки стану навколишнього середовища регіону. Ця складова визначає рівень рекреаційної привабливості досліджуваної території, а тому і утворення територіальної структури рекреаційного господарства. Під час формування повної екологічної характеристики досліджуваного регіону для майбутнього його використання з метою рекреації, треба враховувати фактори як техногенного так і природного походження, які оказують свій вплив на її формування. Відомо, що безліч різних варіантів їх взаємодії створюють на різних територіях потенційний екологічний ризик виникнення тих чи інших захворювань різного рівня.

Особливо важливо враховувати такі показники, під час при організації санаторно-курортної справи. На основі співставлення отриманих результатів перших двох складових можна зробити висновки, які території придатні для організації рекреаційної діяльності, а на - організація рекреаційної діяльності недоцільна.

Наступний значущий фактор, який треба обов'язково враховувати під час формування рівня атрактивності досліджуваного об'єкта, це інформованість про нього населення. Щоб визначити рівень інформованості потенційних споживачів, як правило застосовують метод соціологічних опитувань, який дає доволі чітке уявлення про володіння тією чи іншою інформацією.

Також, одним з різноманітних методів вивчення данного питання може бути контент-аналіз. Він був запропонований для використання в рекреаційній науці А.І. Зоріним для наукометричного дослідження змісту тексту [10]. Для проведення такого дослідження дослідник повинен обрати певну кількість найбільш загальнодоступних джерел інформації. Це можуть бути будь які енциклопедії, путівники, туристичні каталоги тощо та кожному об'єкту треба присвоїти певну кількість балів в залежності від того, як часто інформація про нього згадується в літературному джерелі та в залежності від рангу джерела.

Ранг джерела визначається рівнем його популярності, доступності, ареалу поширення тощо.

Особливо цінними в рекреаційному відношенні є державні історико-культурні заповідники. Вони оцінюються окремо, як окремі групи історико-культурних об'єктів зі спеціальним статусом, які зазвичай компактно розташовані на певній території.

Соціально-демографічна складова загальної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу є важливою ланкою характеристики ефективності територіальної організації рекреаційного господарства. Ця складова має тісний зв'язок з різноманітними показниками населення, оскільки вони є споживачем рекреаційних послуг та певна частина населення задіяна у наданні рекреаційних послуг. Показники, які досить чітко характеризують рівень людського розвитку, як не дивно спроможні визначають особливості функціонування туристичної галузі (табл. 1.2).

Не дивно, що низький показник платоспроможності населення держави стає перешкодою для задоволення потреб у відпочинку. В таких випадках соціальнонапрявлена держава розробляє для своїх громадян програми по організації соціального відпочинку. Будь який регіон в такому випадку має можливість, щоб реалізація цих програм відбувалась у його межах [11].

Вивчення ринку робочої сили та його територіальної структури може дати уявлення про резерви трудових ресурсів у випадку організації рекреаційного господарства. Дослідження мережі поселення взагалі, дасть змогу виявити додаткові можливості для подальшого розвитку окремих видів рекреаційної діяльності.

Подільський район Одеської області має величезну природню та культурну спадщину. Притаманна йому регіональна різноманітність традиційних форм природокористування може стати однією з найбільш привабливих районів Одеської області, що реалізує альтернативну стратегію рекреації та туризму.

Таблиця 1.2 - Вплив показників розвитку людини на територіально-галузеву структуру та напрямки розвитку рекреаційного господарства [11]

Показник розвитку людини	Коротка характеристика особливостей розвитку рекреаційного господарства (при інших рівних умовах)
Демографічна ситуація	Забезпечує динамічний розвиток секторів ринку рекреаційних послуг, що спеціалізуються на обслуговуванні певних вікових груп чи категорій споживачів рекреаційного продукту (дитячий, сімейний, шлюбні подорожі, подорожі для літніх людей тощо), з чисельною перевагою тих з них, що обслуговують домінуючу вікову групу категорію населення.
Міграції населення	Характеризує мобільність населення, що знаходить відображення у структурі рекреаційної діяльності за напрямом руху відпочиваючих (туризм, місцевий відпочинок).
Зайнятість	Зумовлює потребу у відтворенні робочої сили, впливає на рівень платоспроможності населення, а відтак – на рекреаційну активність.
Матеріальний добробут населення	Зумовлює рівень рекреаційної активності. Обумовлює ступінь задоволення рекреаційних потреб. Різномірність матеріального добробуту різних верств населення впливає на вибір способу їх задоволення.
Умови проживання населення	Характеризують вихідні умови для розвитку тих видів туризму, котрі ґрунтуються на використанні помешкань місцевого населення в якості засобів розміщення (сільський зелений).
Рівень освіти населення	Визначає рівень потреби в рекреаційній діяльності та рівень запитів споживача до способів її задоволення та обслуговування.
Стан та охорона здоров'я	Визначає рівень потреби населення в санаторно-курортній реабілітації.
Стан соціального середовища	Впливає на рекреаційну привабливість регіону для туристів, що збираються в ньому відпочити.
Фінансування людського розвитку	Характеризує перспективи, що постають перед рекреаційною галуззю в майбутньому.

Соціальний потенціал туризму в Україні можна вважати досить значним. До теперішнього часу в Україні був широко поширені такі види туризму, як «самодіяльний» та спортивний туризм. Безпосередньо ці види туризму можна розглядати, як аналоги західному «пригодницькому» туризму.

Треба відмітити, що в останій чверті двадцятого сторіччя, в цих видах туризму приймало участь більш ніж 5 млн. осіб. Зазвичай, серед таких туристів переважали люди молодшого віку. Це біли, як правило школярі та студенти або представники тих групи населення, які мали відносно низьким рівень доходу.

Зазвичай, самодіяльні туристи і туристи-спортсмени не мали перед собою екологічних цілей. Багато хто з них любив та оберігав навколишнє середовище, але дуже часто масовий самодіяльний і спортивний туризм різко негативно впливав на вразливі екосистеми та наносили їм значних урон.

За визначенням всесвітньої туристичної організації (WTO-UN) туристичний регіон це територія, на якій розташована мережа спеціальних споруд та послуг, необхідних для організації відпочинку, дозвілля чи оздоровлення туристів [12].

С чого можна зробити висновок, що певний туристичний регіон може розвивати у себе туризм лише в тому випадку, якщо він володіє всіма необхідними ресурсами для перебування та відпочинку туристів.

Сукупність наявних та доступних ресурсів будь-якого походження створює так званий туристичний потенціал регіону.

Якісна відмінність потенціалу від ресурсу полягає в тому, що потенціал повинен мати достатньо чіткий зв'язок з певною задачею, для розв'язку якої він визначається. Зв'язок ресурсу з певним користувачем, навпаки, не є визначеним.

Так, наприклад, водні ресурси території можуть використовувати як туристи так і промислові підприємства, а також і підприємства сільського господарства.

Такі ж самі висновки можна зробити відносно лісових ресурсів. У випадку, якщо ми досліджуємо туристичний потенціал території та оцінюємо водний компонент, які розташовані на цій території, то обов'язково треба вивчати та досліджувати властивості водоймища чи річки, які суттєві для їх туристичного використання.

Дослідження потенціалу будь-якого об'єкту це завжди його оцінка порівняно з потенціалом іншого об'єкту. Отже, визначення туристичного потенціалу будь-якого об'єкту або території - це сукупність природних та штучно створених людиною явищ, умов, можливостей та засобів, які можна використовувати під час створення туристичного продукту та здійснення різноманітних турів, екскурсій програм, тощо. Можна зробити висновок, що визначення „туристичний потенціал” може бути розглянутий значно ширше, ніж „туристичний ресурс”.

Поняття «туристичний потенціал» охоплює багато різноманітних складових, які доцільно буде поділити на такі основні групи [12]:

- природно-кліматичні компоненти, головні з яких є кліматичні умови, ландшафтні особливості та екосистеми;
- культурно-історичні ресурси, з яких можна видокремити елементи культурно-історичної спадщини, витвори мистецтва, археологічні цінності, традиції певної місцевості та етнос;
- ступінь розвиненості існуючої інфраструктури;
- рівень розвитку матеріально-технічної бази.

Вивчаючи світовий досвід та досліджуючи практику економічної та соціальної політики деяких розвинутих країн світу, можна зробити простий висновок, що вигідне географічне розташування, природнокліматичні ресурси та видатні пам'ятки культурної спадщини будь-якої країни можуть бути відомими та корисними, в першу чергу, завдяки туризму.

На наш час, функціонуюча регіональна структура вітчизняного туризму складається з багатьох факторів, з яких можна виділити п'ять основних [12-13]:

1) екологічний каркас, який охоплює, в першу чергу, мережу національних парків. Але, як не дивно, національні парки не можуть бути достатньо значимими об'єктами туризму та рекреації, внаслідок їх молодості та, як правило, поганої інфраструктурної забезпеченості;

2) різноманітність та атрактивність екосистем і ландшафтів регіонів, а також їх екологічна і біокліматична сприятливість;

3) значна віддаленість від центрів розселення, що значно впливає на загальну вартість відпочинку;

4) низька транспортна доступність та інфраструктурна забезпеченість;

5) популярність окремих регіонів та туристичних маршрутів. Спираючись на цей показник, можна відокремити групи регіонів, які мають дуже великий попит у самодіяльних туристів, та, навпаки, ті регіони, інформацію про які отримує турист в більшості випадків з реклами в ЗМІ.

Але обов'язково треба враховувати той факт, що, незважаючи на обширність неосвоєних або слабо освоєних територій в межах нашої країни, стан навколишнього середовища на території України в цілому далекий від благополучного. Тому одним з факторів, який обмежує розвиток рекреації та екотуризму, є значна чутливість більшої кількості екосистем нашої країни до антропогенних впливів. Така особливість спостерігається в більшості випадків, як раз в тих місцевостях, які вважаються привабливими для туристів завдяки «дикій» природі або стародавніми формами ведення господарства.

Зважаючи на цей факт, особливо важливо правильно визначити реальний туристично-рекреаційний потенціал певного досліджуваного регіону.

Сукупність природних особливостей, природно-технічних відмінностей, соціально-економічних комплексів та їх елементів, які

позитивно спливають на процес відновлення та розвиток фізичних та духовних сил людини, а також її працездатність, науковці та дослідники відносять до поняття рекреаційних ресурсів. Всі ресурси рекреаційної діяльності можна поділити на дві великі групи: природні та соціально-економічні (або природні і культурно-історичні) [13].

Вперше почали говорити про потреби населення в спеціально організованих рекреаційних територіях, які б спеціалізувалися на окремих видах рекреаційної діяльності, в другій половині двадцятого сторіччя, а точніше, на початку 70-х років ХХ ст.

В наш час, така галузь народного господарства, як рекреація вважається глобальним явищем, яке має доволі значну швидкість зростання. Зважаючи на все це рекреація вважається однією із найперспективніших галузей у випадку суспільно-економічного розвитку.

Якщо розглядати рекреацію як окрему біологічну функцію, яка виявляється на певній території в наслідок дії об'єктивних умов та суб'єктивних чинників, які забезпечують переваги її розвитку на цих територіях.

Якщо спиратися на визначення, то природні рекреаційними ресурсами вважається сукупність особливостей природи, природних та природно-технічних геосистем, тіл, явищ природи та їх компонентів й властивостей, а також відповідні природоохоронні об'єкти.

Соціально-економічні рекреаційні ресурси – це сукупність культурних об'єктів, пам'яток історії, архітектури, а також етнографічні відмінності території.

Основні фактори привабливості рекреаційно-туристичних ресурсів можна розмістити в такому порядку [14]: 31,1% - природні особливості, 28,5% - кліматичні умови, 14,5% - культурна спадщина та мистецтво, 11,3% - історична спадщина, 7,7% - харчування, 3,7% - архітектурна спадщина, 3,2% - релігійні особливості.

До найбільш вагомих видів рекреаційних ресурсів можна віднести:

- 1) узбережжя теплих морів;
- 2) береги річок, озер та водосховищ;
- 3) лісові та лучні масиви;
- 4) передгір'я та гірські країни;
- 5) міста - столичні та історичні центри;
- 6) міста-курорти або курортні місцевості;
- 7) релігійно-культові комплекси та окремі споруди, розташовані поза межами населених пунктів;
- 8) давні міста, фортифікаційні споруди (печерні міста, фортеці тощо), каменярні.

Поняття “рекреаційні ресурси” є набагато ширшим в порівнянні з таким поняттям, як “туристичні ресурси”. Воно є сукупністю природних компонентів, соціально-економічних принципів і культурних цінностей, які притаманні даній місцевості та максимально задовольняють туристичні потреби людини [14, 15].

Виконавши порівняння всіх факторів привабливості рекреаційно-туристичних ресурсів, ми отримали висновок, що в подальшому основним джерелом задоволення туристичних потреб людини залишиться природній потенціал.

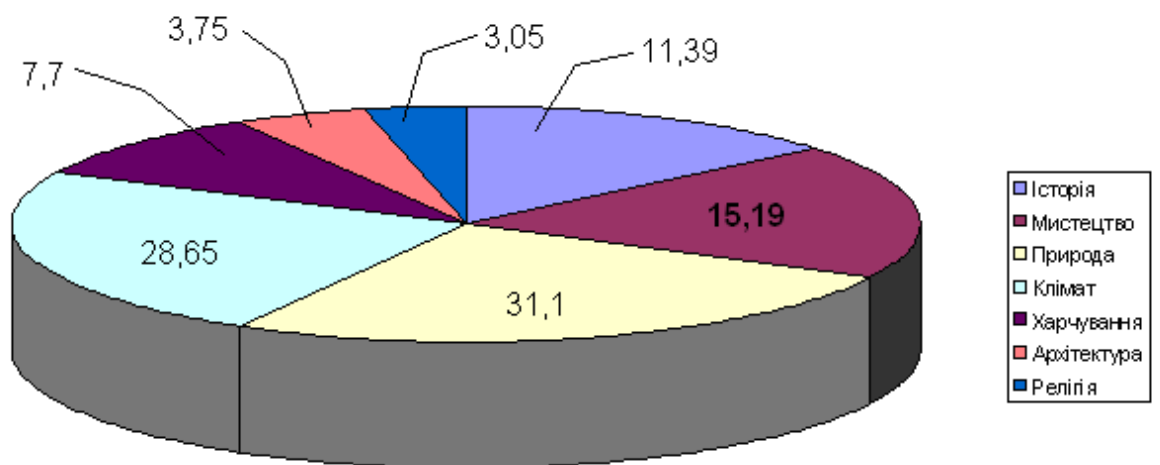

Рис. 1.1- Фактори привабливості рекреаційно-туристичних ресурсів, % [13]

На території Одеської області розташована значна кількість рекреаційних ресурсів, які мають міжнародне значення. Загалом, вся територія Одеської області характеризується надзвичайно сприятливими умовами та наявністю великої кількості різноманітних рекреаційних ресурсів для будь-яких видів відпочинку і лікування населення, проведення різноманітних видів туристичної діяльності.

Проведення якісного дослідження різноманітних рекреаційних ресурсів всієї території Одеської області та її адміністративних одиниць як ніколи набуває особливого значення. Існуючий значний ресурсно-рекреаційний потенціал регіони використовують не повністю та не завжди раціонально. Ситуація що склалася, різко негативно відображається на соціально-економічному розвитку Подільського району та Одеської області взагалі. Тому, на основі проведених досліджень можна зробити висовок, що подальший розвиток рекреаційної діяльності вимагає поглибленого вивчення різноманітних ресурсів, які здатні відтворювати та розвивати фізичні, психічні, духовні та інтелектуальні особливості людини, що в певній мірі дозволить задовольнити її рекреаційні потреби [15].

Маючи чітку уяву про певні рекреаційні ресурси регіону, про величину їх забезпеченості та їх цінність, можна зробити висновки про напрямки подальшого розвитку та планування окремих видів рекреаційної діяльності.

Внесення будь-якого різноманіття та значне збільшення рекреаційної діяльності внаслідок стрімкого розвитку масового туризму, як дуже поширеного явища є головною причиною освоєння нових рекреаційних територій. Ці території є конкретними ландшафтами, яким притаманні, в першу чергу, індивідуальний набір характеристик та природних умов, сприятливих для відпочинку. Виконання коректної оцінки з врахування природних умов і ресурсів в подальшому призводить до ефективного ведення рекреаційної діяльності в певній ландшафтній місцевості та правильному виділенню профілю рекреаційної зони.

Природні умови будь-якої місцевості, з огляду на їхнє циклічність та періодичність, слід розглядати окремо для зимових та літніх видів відпочинку [15].

Наявність на окремих територіях певних рекреаційних ресурсів є основою для територіальної організації туризму. Дослідники розрізняють такі типи ресурсів: природні, історико-культурні та соціально-економічні [16].

Природні рекреаційні ресурси формують компоненти ландшафтних комплексів. Вони повинні мати сприятливі для рекреаційної діяльності якісні та кількісні параметри, які відповідають потребам відпочинку, лікування та оздоровлення людини.

Залежно від рельєфу та ступеня його розчленованості, перевагу віддають пішохідному, гірськолижному, водному або іншим видам відпочинку.

Окремі кліматичні характеристики обов'язково повинні враховувати сонячний, температурний, вітровий режими, рівень вологості повітря та загальну кількість опадів, що оцінюють з урахуванням теплового стану людини та її потреб. Комплекс кліматичних показників обов'язково повинен враховувати дані про стан повітря: чистоту, насиченість фітонцидами, ступінь іонізації. Сукупність кліматичних даних є основою для розрахунку середньорічної кількості днів сприятливих для кліматотерапії.

Річки, озера, ставки, водосховища разом створюють можливість для водних видів спорту, прогулянок на воді, купання, любительського рибальства. Крім того, до водних плесів тяжіють водоплавні птахи, які є об'єктом спортивного мисливства. Наявність підземних мінеральних вод та пелоїдів чітко свідчить про доцільність розвитку лікувально-оздоровчої рекреації на досліджуваній території. Доглянуті водні джерела стають для рекреанта під час походу головним постачальником питної води [16].

Дуже важливою складовою для визначення та формування рекреаційних зон є лісові рекреаційні ресурси. Ступінь благоустрою лісових

територій, їх видовий та віковий склад, продуктивність, загальна залісненість території мають дуже велике значення в сфері рекреації. Рекреаційне використання лісових ресурсів здебільшого залежить від їх відновності певній місцевості. У випадку територіальної організації оздоровчих видів рекреації окремі характеристики лісових ресурсів відіграють важливу роль [17].

Окремі компоненти ландшафтних комплексів та їх властивості можуть значно впливати на організацію чи проведення рекреаційної діяльності. Вони можуть як сприяти, так і обмежувати або перешкоджати цієї діяльності. Ландшафт комплексно відображає потенційні властивості природного середовища, тому у випадку будь-якого проекту дуже важливо повноцінне вивчення та вкрай необхідне ландшафтне обґрунтування.

Історико-культурні рекреаційні ресурси мають пізнавальне значення і можуть бути використані для задоволення духовних потреб населення. Географічні умови та особливості довкілля вважаються основою життєдіяльності етносу. Зважаючи на це, пам'ятки культури, історії, архітектури, народної творчості є його надбанням, тому відрізняються унікальністю і неповторністю. Ця складова культурної спадщини не може не привертати уваги туристів та не байдужих та зацікавлених людей, адже людині завжди було притаманно цікавитися культурою та надбанням інших етнічних груп [18].

Соціально-економічні рекреаційні ресурси також беруть участь у рекреаційній діяльності, але дуже опосередковано. Їх складові вносять свій вклад до процесу формування матеріально-технічної бази перспективної території. Економічні характеристики та параметри певної “продукції” рекреаційної діяльності залежать від виду рекреаційного ресурсу, його вигідного чи не дуже місцезнаходження, транспортної доступності, сучасних або застарілих технологій використання та екологічних характеристик, а також загального стану рекреаційного середовища. Кінцевий результат, який відповідає ефективності рекреаційної діяльності функціональної зони дуже

залежить від значної розгалуженості об'єктів інфраструктури та наявності кваліфікованих трудових ресурсів.

Значні рекреаційні ресурси можуть свідчати про потенційні можливості території, а не про їх реалізацію.

Всі наявні рекреаційні ресурси за ступенем впливу на формування та розвиток рекреаційної діяльності на певній території можна розділити на три великих групи [18-20]:

- ресурси, які функціонально необхідні для певних видів відпочинку;
- ресурси, які безпосередньо впливають на процес відпочинку рекреантів та його ефективність;
- ресурси, які визначають можливість рекреаційного будівництва та функціонування певної інфраструктури.

Рівень концентрації та комбінування окремих видів рекреаційних ресурсів безпосередньо визначає масштаби перспективної рекреаційної зони та її майбутню спеціалізацію в галузі туризму та рекреації. Рекреаційна зона може бути інтегральною, тобто може охоплювати більшість видів рекреаційної діяльності, або спеціалізованою, тоюто залежною від певних видів рекреаційних ресурсів.

Будь-які потреби суб'єкта рекреації визначаються загальним комплексом оздоровчих, лікувальних, культурно-пізнавальних чи інших атракцій та безпосередньо залежать від наявності необхідних для реалізації цього комплексу певних природних умов та ресурсів [20].

Такі складові, як естетична привабливість ландшафту, висока розчленованість рельєфу, наявність оглядових майданчиків, унікальних пам'яток природи та культурні надбання певного регіону завжди будуть користуватися значним рекреаційним попитом. Але у випадку, коли відбувається початкове формування потенційної рекреаційної зони потрібно враховувати таку особливість, як рівновага між попитом на рекреаційні ресурси території та її можливостями. В будь-якому випадку ця рівновага повинна утримуватися.

Під час планування рекреаційної діяльності обов'язково необхідно визначити та розрахувати допустимі та оптимальні навантаження на ландшафт. Визначення вказаних показників, які забезпечують стійкість природних комплексів, обумовлюють важливу умову збереження рекреаційного потенціалу території. Стійкість природних комплексів визначається здатністю протистояти дії сил, які намагаються вивести територіальну систему зі стану рівноваги. Стійкість природних комплексів до рекреаційних навантажень зазвичай залежить від багатьох різноманітних природних факторів [21]:

- крутості схилів;
- типу ґрунтового покриву;
- складу і віку трав'яного, чагарникового та деревного покриву;
- кліматичних характеристик.

Не останню роль в питанні визначення стійкості природних комплексів до рекреаційних навантажень відіграє визначення кількості різновидів рекреаційних занять та кількості рекреантів.

Під час досліджень науковці дійшли висновку, що критичне рекреаційне навантаження на досліджувану територію не повинне перевищувати очікуваного потоку туристів, тобто оптимальної ємкості території [21].

В цьому випадку необхідно зазначити, що не можна визначити загальне навантаження у випадку, якщо невідомий прогнозований термін перебування суб'єкта відпочинку на рекреаційній території та тривалості самовідновлення пошкоджених рекреаційною діяльністю елементів природних комплексів.

Під час значного рекреаційного навантаження, який перевищує максимально дозвалені значення, то спостерігається процес розриву зв'язків між компонентами природного комплексу, порушуються процеси обміну речовин та енергії, в подальшому всі ці процеси можуть призвести до рекреаційної дигресії.

Рекреаційна дигресія проявляється в погіршенні санітарного стану, естетичного вигляду території, в розвитку таких несприятливих процесів, як площинна ерозія та зсуви, внаслідок тривалого неконтрольованого використання рекреаційної території.

Процес формування та благоустрою території виділеної для впровадження рекреації треба проводити з урахуванням просторово-часових параметрів. Це допоможе найбільш ефективніше організувати рекреаційну діяльність на певній території та правильно розподілити рекреаційне навантаження [22].

Будь-яка територія характеризується певним значенням екологічної межі використання рекреаційних ресурсів. Визначення екологічної межі використання рекреаційних ресурсів може дозволити в процесі формування рекреаційних зон максимально витримувати оптимальну рівновагу між природними передумовами місцевості і можливостями та потребами потенційних споживачів рекреаційних ресурсів із метою збереження навколишнього середовища. Також обов'язково необхідно враховувати динамічне використання складових природних комплексів за умов інтенсивного рекреаційного використання.

З усього сказаного вище можна зробити висновок, який говорить про те, що на характер використання рекреаційних ресурсів надзвичайно впливає екологічний стан території. А саме, чистота або забрудненість вод, повітря, ґрунтів, порядок або навпаки безлад в соціально-політичному житті суспільства, та не останню роль відіграє рівень розвитку економіки країни. В наш час до найбільш гострих екологічних проблем багатьох держав світу можна віднести забрудненість повітря, не задовільний стан поверхневих вод, вод морів і океанів, розповсюдження СНІДу, тероризм, розповсюдження наркоманії, а також осередки десятків великих та малих військових конфліктів, що не припиняються [22].

У вересні 1995 року був прийнятий Закон України “Про туризм”, а у 2000 році Закон України “Про курорти” [23, 24]. Прийняттям цих законів

держава зобов'язалася створити найсприятливіші умови для розвитку рекреаційно - туристичної діяльності і таким чином подолати кризову ситуацію, яку ми маємо в даній сфері економіки з початку 90-х років.

Керівники Одеської області усвідомлюють необхідність розвитку рекреаційно - туристичної інфраструктури в зв'язку з величезним природнім потенціалом регіону.

Відвідавши Подільський район Одеської області, туристи мають змогу не тільки відпочити і відтворити функціональні можливості свого організму, але й ознайомитись з його історією та культурою. Побачити як живуть, працюють і відпочивають місцеві мешканці. Почути їх мелодійні пісні та побачити запальні танці притаманні даній місцевості. У них є чудова нагода продегустувати оригінальні страви місцевої кухні, придбати унікальні сувеніри народних умільців. А головне - знайти щирих друзів.

На туристичному ринку Подільщина практично невідома. На даний час будь-які маркетингові дослідження туристичного потенціалу Подільського району на ринку не проводяться. Будучи найбільшим районом Одеської області, він не здійснює рекламних заходів і не має запланованих рекламних кампаній.

Усунення чи, принаймні, зменшення цих перешкод вимагає зусиль не тільки від учасників рекреаційного процесу, а й від цілого ряду інших державних та комерційних структур поза цією сферою.

Найсуттєвішими є наступні перешкоди:

- негативний імідж Подільського району в цілому щодо проведення тут відпочинку. Відсутність належної реклами;

- транспортні труднощі, які насамперед пов'язані з можливістю потенційного приїзду в Подільський район та пересуванням по його території;

- досить низький рівень розвитку інфраструктури, а також якості продукції та послуг;

- недосконалість нормативно - правової бази забезпечення рекреаційної діяльності;

- несприятливий клімат інвестування.

1. Негативний імідж Подільського району в цілому щодо проведення тут відпочинку. Відсутність належної реклами.

Досить важко переконати рекреантів приїхати в той час, як імідж Подільщини практично відсутній в такому розумінні.

Щоб суттєво змінити цей імідж та покращити його, необхідно розробити і впровадити ряд рекламних та стимулюючих заходів з метою створення нового іміджу. Таким чином, відкриваючи для масового рекреанта Подільщину, культуру та етнос народу, що проживає на його теренах. В наш час, регіон зможе нормально конкурувати з іншими регіонами тільки у випадку, якщо буде активно рекламувати свої можливості. В першу чергу, шляхом участі його представників у найрізноманітніших виставкових заходах.

Важливим позитивним фактором при цьому може стати випуск найрізноманітніших рекламних матеріалів. Це стосується випуску туристичних друкованих видань та буклетів, а також випуском та виданням рекламних відеофільмів та дисків.

На даний час, ми не можемо гідно прорекламувати Подільський район, а, значить забезпечити необхідною кількістю відпочиваючих. Вирішити це питання можна лише через проведення різного роду рекламних ознайомчих турів і залучення представників преси, телебачення, туристичних операторів провідних туристичних фірм до місць відпочинку. Це дасть їм можливість на власні очі побачити все, чим володіємо.

Наступним кроком може бути рекомендація проведення переговорів з транспортними організаціями, туристичними операторами, з питань включення інформації про Подільський район в туристичні пакети та рекламні матеріали. Так, проведення таких рекламних кампаній є достатньо

дорогою акцією, однак саме вона дозволить привабити якнайбільшу кількість відпочиваючих.

2. Транспортні труднощі, пов'язані з приїздом в Подільський район та пересуванням по його території.

Значною перешкодою для нормального розвитку рекреаційного комплексу є проблеми, які напряму пов'язані з приїздом до Подільщини. Поганий загальний стан доріг при подорожуванні автомобілем - це тільки одна з тих складностей, які чекають відпочиваючого, який бажає приїхати в Подільський район.

Крім того, відсутність належної дорожньої інфраструктури на автомагістралях приводить до того, що туристи не завжди мають змогу зупинитись для відпочинку та харчування в належно облаштованих місцях. Змінити ситуацію на краще можна лише запровадженням радикальних змін щодо державного господарювання та будівництвом належної дорожньої інфраструктури.

3. Низький рівень розвитку інфраструктури, якості продукції і послуг. Галузева структура рекреаційної системи Подільського району Одеської області представлена санаторно-курортними та туристичними закладами. Зокрема матеріальна база станом на 01.01.2020 року складає 9 баз відпочинку, 5 пансіонатів. Незначно розширюють рекреаційно-туристичні можливості регіону 4 готельних установи, а також діяльність 8 суб'єктів підприємницької діяльності, що надають відповідні послуги [25].

За відомчою приналежністю всі ці заклади поділяються на декілька груп: заклади Одеської обласної ради профспілок, заклади міністерства охорони здоров'я, відомчі та приватні об'єкти.

Ефективна повноцінна діяльність цих організацій могла б повністю забезпечити вимоги населення в рекреаційних послугах. Разом з тим, в умовах складної економічної ситуації, збанкрутування ряду підприємств, зростання вимог громадян до якості послуг привело до фактичного припинення діяльності ряду закладів. Так, на даний час не працюють 22

установи, посезонно працюють 16. Крім того, аналіз стану діючої матеріально-технічної бази свідчить про те, що рекреаційні заклади Подільщини за функціями, об'ємом і рівнем обслуговування в своїй більшості не відповідають стандартам [25].

Коли перед туристом стає проблема, куди поїхати відпочити, на його вибір впливатимуть ряд факторів.

У першу чергу його цікавитиме вартість та якість послуг, наявність зручностей. Однак переважна більшість наших об'єктів будувались для рекреантів, які не ставили великих претензій до умов відпочинку і лікування. Тому саме цей стан інфраструктури в туристично-санаторній галузі, в більшості випадків, не відповідає нагальним проблемам відпочиваючих. Також слід врахувати, що через відсутність великих грошових коштів у основної маси населення України, рекреація в районі має перспективу і зможе нормально розвиватись при умовах, якщо на наших турбазах і у санаторіях зможуть повноцінно відпочивати громадяни, що можуть повністю оплачувати отримані тут послуги.

На жаль, на даний час, потрапляючи в умови нашого рекреаційного і туристичного сервісу, турист часто адекватно формує негативну громадську думку. Враховуючи це, одне з чільних місць повинно зайняти створення системи належного сервісу, в основу якого покладено бажання та інтереси самого відпочиваючого, а цього, в свою чергу, можна досягнути залученням великих інвестиційних коштів в галузь та проведенням якісної сертифікації всіх наявних готельних установ та інших баз прийому.

Додатковим фактором, що привабить рекреанта, може стати розширення комплексу послуг, що надаються одним рекреаційним закладом. По цьому шляху вже пішли ряд підприємств. В результаті були створені лікувально - оздоровчі та лікувально - спортивно - оздоровчі комплекси, де поряд з традиційно туристичними та екскурсійними послугами почали надаватись лікувальні та інші супутні послуги.

4. Недосконалість нормативно-правової бази забезпечення рекреаційної діяльності, несприятливий клімат інвестування.

Нормальний розвиток рекреаційної галузі може відбуватись за умови створення якісно нової системи господарювання. Базою для цього є економічна зацікавленість як безпосередніх власників закладів, так і їх трудових колективів, тобто отримання ними реальних прибутків, що можуть використовуватись на власний розсуд. Однак слід відмітити, що діючі норми державно - правового регулювання і особливо податкова система, не стимулює рекреаційної діяльності. Зокрема, гостро стоять питання щодо зменшення податкового тиску, а саме:

- звільнення від сплати ПДВ на продаж путівок ;
- звільнення від оподаткування земельних ділянок, на яких діє рекреаційна інфраструктура;
- зменшення ставок податку на прибуток для туристичних підприємств, що надають пріоритет в'їзду туристів;
- встановлення протекційної податкової політики на здійснення туристичних подорожей дітей та молоді в межах України ;
- звільнення від податку на прибуток частини прибутку тур. організацій, що використовується для розвитку їх матеріальної бази та реклами;
- зменшення ставок готельного збору.

Крім того, суперечливість українських законів служить відштовхуючим фактором для інвесторів, участь яких у рекреаційних процесах є обов'язковою складовою відродження галузі.

В умовах сьогодення, при усвідомленні факту неможливості створення відразу всіх необхідних умов відпочинку і оздоровлення, ми повинні зосередитись на тих особливостях Подільщини, які дозволять привабити туриста вже сьогодні.

Зокрема при плануванні подальшого розвитку рекреаційного комплексу в основу повинна бути покладена ідея природно - історично -

етнографічної рекреації, що базується на найбільш раціональному використанні територіального поєднання природних умов, ресурсів та історичних, архітектурних пам'яток краю.

2 ОЦІНКА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

2.1 Оцінка фізико-географічного положення

Відповідно до постанови Верховної Ради України № 807-ІХ від 17 липня 2020 року було створено район Подільський район Одеської області. До його складу ввійшли: Ананьївська, Балтська, Кодимська, Подільська міські та Зеленогірська, Любашівська, Окнянська, Савранська, Слобідська селищні, Долинська, Куяльницька, Піщанська сільські територіальні громади [26].

За офіційними даними Подільський район Одеської області розташований на північному заході Одеської області та розташований у південній частині лісостепну Подільської височини. На півночі район межує з Вінницькою областю, а з Республікою Молдова - на заході.

Однією з головних відмінностей Подільського району є місцевості розчленованих схилів лісових височин зі звичайними середньо гумусними чорноземами. На всій території досліджуваного району розташовані ділянки з ярами та широкими балками. Для південної району характерні місцевості виположених схилів лісових височин зі звичайними малогумусними чорноземами, ярами і широкими балками. Вздовж долинами річок спостерігаються солонцювато-солончакові лучно-степові заплави.

Вся поверхня Подільського району розташована на хвилястій степовій рівнині, яка понікуди порізана доволі глибокими балками та ярами. Практично на всій території району спостерігаються місцевості на яких розташовані хвилясті розчленовані лісові височини, яким притаманні сірі та темно-сірі лісові ґрунти. В цій місцевості дуже поширені грабові діброви. Яри та балки врізаються в кристалічні породи. В південній частині району розташовані височинні сильноерозовані рівнини з чорноземами та глибокими середньогумусними ґрунтами, на яких ростуть ліси зі скельного дуба. На півночі району, вздовж долин річок спостерігаються лісові і лучні остепнені і

солонцюваті заплави. На півдні розташовані лучностепові солонцювато-солончакові заплави та плавні.

Територія району складає 7063,6 км². В тому числі сільськогосподарські угіддя складають 60,49 тис. га, з них: рілля – 43,6 тис. га., багаторічні насадження – 2,138 тис. га, сіножаті – 3,189 тис. га, пасовища – 9,13 тис. га, перелоги – 2,54 тис. га [25-26].

В межах Подільського району протікає 10 річок: Південний Буг, Кодима, Саврань з притокою Яланець, Ягорлик з притокою Тростянець; Тилігул та його притока Журівка; Великий Куяльник та його притока Суха Журівка; Чичиклія, Сухий Ягорлик з притокою Вижна.

Також, на території Подільського району розташовані 45 струмків загальною довжиною 137 км та 51 водоймище загальною площею 184 га.

За даними центральних геологічних фондів Мінгео України на території району знаходяться родовища будівельного піску, сировини для грубої кераміки, каменю пиленого, вапняків.

Пісок для виробництва бетону добувають на Олександрівському родовищі. Його запаси складають 3075 тис. м³. На Кодимському родовищі отримують пісок та суглинки. Загальні запаси цього родовища відповідають 1751 тис. м³. На Загнітківському родовищі добувають вапно. Об'єм запасів цього родовища складає 21253 тис. м³. На Грабівському родовищі отримують вапно. Родовище складається з 5 ділянок, загальна площа яких дорівнює 21 га та об'єм покладів складає 3 млн. тонн [25-26].

2.2 Оцінка кліматичних умов

Вивчаючи географічне положення території досліджуваного району можна зробити висновок, що клімат Подільського району характеризується як помірно континентальний та належить до теплої агрокліматичної зони з недостатньою кількістю вологості.

Перехід середньодобової температури повітря через 0°C , який вважають початком зими, здійснюється у більшості років з 25 листопада по 1 грудня. Загальний період часу, в продовж якого спостерігається зима, дорівнює 95-107 днів. Доволі суворі зими, які відбуваються з тривалими та сильними морозами, як правило чергуються з помірно теплими чи дуже м'якими зимами, протягом яких спостерігається короткочасне зниження температури нижче 0°C . За статистикою, в данній місцевості частіше бувають помірно теплі м'які зими, ніж суворі з великою кількістю морозних днів. Дослідники та науковці дійшли висновку, що середня дата останнього морозу коливається від 21 квітня до 1 травня [25-26].

Стійкий перехід температури повітря через 0°C вважається періодом настання весни. Приблизно в межах від 12 до 19 квітня відбувається перехід середньодобової температури повітря через 10°C . В повітрі останні весняні заморозки спостерігаються близько 5-24 травня; тоді як на поверхні ґрунту заморозки спостерігаються до 25-27 травня.

Тривалі періоди спокійної ясної сухої погоди спостерігаються зазвичай влітку, у випадку коли на Чорне море і південь Європи поширюється відріг Азовського антициклону. Мінливість температури повітря в літні місяці значно менше, ніж взимку. Влітку, найвища температура повітря, зазвичай спостерігається в липні та/або серпні та складає $37-38^{\circ}\text{C}$ [25-26].

Час стійкого переходу температури повітря через 15°C дослідники вважають початком осіннього сезону. За середніми багаторічними даними можна прогледіти, що це відбувається в другий, третій декаді вересня.

Найбільш ранні заморозки на поверхні ґрунту можуть спостерігатися 8-14 вересня. Температурні показники перших осінніх заморозків можуть коливатись від $0,1$ до $3,8^{\circ}$ нижче нуля. Температурні значення перших заморозки в повітрі в данного регіоні зазвичай спостерігаються в межах від 24 до 28 вересня та дорівнюють близько $0,4-2,0^{\circ}$ нижче нуля.

Повторюваність помірних та слабопосушливих вегетаційних періодів значно більша, ніж вологих та дуже посушливих [25-26].

Період облогових опадів починається з середини осені та характерні для всього холодного півріччя. Найменша кількість опадів в Подільському районі спостерігається в лютому.

Середньорічна сума опадів дорівнює близько 610 мм та випадає вона в середньому за 204 дня. Найбільш тривалі опади спостерігаються зазвичай взимку. Найбільша значна частина опадів припадає на теплу пору року і часто відбувається у вигляді злив. Середні значення відносної вологості повітря складає близько 85-86 % взимку та 62-63 % влітку [25-26].

Сніжний покрив, у більшості випадків в Подільському районі встановлюється на початку грудня та сходить на початку березня. Іноді, у випадку дуже м'якої зими, стійкий сніжний покрив в загалі не утворюється.

В холодну половину року, протягом 36-38 днів на рік, спостерігається туман. В теплу половину року можуть спостерігатися грози, найчастіше це явище спостерігається у червні та липні. Заметілі спостерігаються дуже рідко, та відбуваються, в основному, приблизно з грудня по березень. Вони бувають, хоча і зрідка, у листопаді і вкрай рідко в квітні. В окремі роки повторюваність заметілей може різко відрізнятись від середніх значень.

Середня швидкість вітру в досліджуваній місцевості невелика: у січні її величина складає в середньому 5 м/с, а в липні дорівнює 2 м/с. Тому, після нескладних підрахунків, можна дійти висновку, що середня місячна швидкість вітру дорівнює від 3 до 6 м/с. Доволі рідко спостерігається вітер, швидкість якого дорівнює 15 м/с і більше та найчастіше таке явище спостерігається в холодну половину року [25-26].

Середньорічна температура повітря в Подільському районі складає 8,2⁰ С. Тривалість вегетаційного періоду складає 180 діб, а середньорічна кількість опадів, яка випадає в досліджуваному регіоні, дорівнює 460 мм.

2.3 Оцінка рельєфу регіону

Територія Подільського району розташована в лісостеповій зоні.

Вся поверхня Подільського району розташована на хвилястій степовій рівнині, яка понікуди порізана доволі глибокими балками та ярами. Практично на всій території району спостерігаються місцевості на яких розташовані хвилясті розчленовані лесові височини, яким притаманні сірі та темно-сірі лесові ґрунти. В цій місцевості дуже поширені грабові діброви. Яри та балки врізаються в кристалічні породи. В південній частині району розташовані височинні сильноерозовані рівнини з чорноземами та глибокими середньогумусними ґрунтами, на яких ростуть ліси зі скельного дуба. На півночі району, вздовж долин річок спостерігаються лісові і лучні остепнені і солонцюваті заплави. На півдні розташовані лучностепові солонцювато-солончакові заплави та плавні.

Для північної частини характерні також місцевості розчленованих схилів лісових височин з чорноземами звичайними середньо гумусними, з ярами і широкими балками, для південної – місцевості виположених схилів лесових височин з чорноземами звичайними малогумусними, ярами і широкими балками [25-26].

2.4 Оцінка рослинного покриву території

Сприятливий кліматом, рельєфом та доволі родючими ґрунтами призвели до того, що більша частина Подільського району, яка знаходиться в межах лісостепової зони, характеризується досить багатим та різноманітним рослинним світом. Природна рослинність займає близько 12 % від всієї площі району. Від цього числа практично 13 % припадає на ліси, біля 2 % на луки і 1 % відповідає болотистій місцевості [25-26].

В північно-західній частині досліджуваного району розташовані окреми масиви молодимих та середньовікових широколистих лісів.

Найпоширенішими породами дерев в цих масивах є дуб, граб, ясен, клен, липа, в'яз та вільха. З кущів та чагарників найбільш поширені ліщина, шипшина, жимолость та інші.

Рухаючись на південь можна побачити, що ліси поступово змінюються на лісостеп і степ. Якщо на початку це ковилово-різнотравний степ, то згодом від змінюється на ковилово-типчаківий. Степова рослинність, як правило, представлена у вигляді засухоустійких бобово-злакових різнотравних асоціацій, а точніше тимофіївкою, фіалкою, суницею, медункою, пирієм, волошкою, ковилою, кропивою та ін. В цілому, лісистість басейну становить біля 8 %, а кількість заболоченої місцевості дорівнює приблизно 2 %. Левова частка території зайнята орними землями, що складає близько 70 % [25-26].

Всі ліси, які розташовані в досліджуванному районі, можна розподілити на дві великі групи. Перша група охоплює все зелені зони навколо населених пунктів та промислових підприємств, ґрунтозахисні лісосмуги, водоохоронні прибережні захисні смуги, а також захисні лісові смуги уздовж залізних доріг та шосе.

Друга група включає в себе експлуатаційні ліси, в яких відбувається санітарна та інші види рубки, але вони не повинні перевищувати річний прирост. Ліси першої групи займають 73% від загальної площі лісового фонду, а ліси другої групи - 27% [25-26].

На тій частині району, яка зайнята орними землями та землями, що обробляються, вирощують велику кількість культурних видів рослин. Таких, як пшениця, цукрові буряки, кукурудза, жито, горох, гречка, картопля та інші.

В данній місцевості спостерігається ряд видів рослин, що зустрічаються тільки на даній території, тобто ендемічних рослин. До таких рослин можна віднести волошку кодимську, козелець великий та інші. Можна зустріти й реліктові види рослин. Такі, наприклад, як хвощ великий,

бруслина мала, медунка м'якенька та інші. Для їх збереження в Подільському районі створюються нові об'єкти природно-заповідного фонду [26].

2.5 Оцінка водного компонента ландшафту

В межах Подільського району протікає 10 малих річок загальна довжина яких складає 302 км. Наприклад, річка Кодима, яка впадає в Південний Буг. Річка Білочі, яка бере свій початок у селі Серби та впадає у Дністер. Річка Савранка, що протікає через села Пирогово та Івашково; річка Гонорівка, яка протікає в селі Баштанково, річка Майстрінка в селі Загнітково, річка Рибниця в селі Мала Слободка; річки Молокіш та Сухий Молокіш, які протікають в селі Шершенці. Є також 51 водоймище, загальна площа яких складає 184 га та 45 струмки, загальна довжина яких дорівнює 137 км [25-26].

Свій початок річка Кодима бере із джерел, які розташовані в дуже заболоченій балці поблизу села Будей, що розташоване на висоті близько 165 м над рівнем моря. Довжина річки Кодима дорівнює 149 км; загальна площа водозбору складає 2470 км². Основними притоками річки є річка Без назви та річка Гедзилів яр. Безпосередньо річка Кодима впадає в річку Південний Буг з правого берега на 199 км від його гирла біля південно-західної окраїни міста Первомайск. Відбувається це на висоті 65 м над рівнем моря.

Середній нахил річки 0,7%. Басейн річки знаходиться на відрогах Волинсько-Подільської височини. Загальний нахил поверхні басейну спостерігається з заходу на схід. Абсолютні помітки поверхні землі коливаються в межах від 270 до 130 м над рівнем моря. Верхня і середня частини басейна складаються з піщано-глинистих відкладів, а нижня границя складається з докембрійських кристалічних порід. Головним чином з гранітів, які подекуди виходять на поверхню. Поверхневий покрив складається з лісовидиних суглинків та глин. За механічним складом ґрунти в межах Подільського району відносяться до пилувато-важких суглинистих різновидів та чорноземних ґрунтів [25-26].

Більша частина басейну річки розташована в лісостепній зоні. Значна частина степів досліджуваної території розорана та зайнята під посіви сільськогосподарськими культурами.

Ліси займають площу біля 170 км², що складає 7 % від загальної площі басейна. Заболоченість та озерність Подільського району досить невелика. Коефіцієнт густоти річної мережі, без врахування річок довжина яких складає менше ніж 10 км, дорівнює 0,09. Якщо розрахунки виконувати з врахуванням цих рік, то цей показник буде дорівнювати 0,1. В верхній течії долина річки переважно V-подібна, а в середній та нижній частині має трапецієвидну форму. Тільки в самій нижній частині, там де річка пронизує кристалічні породи, вона знову стає V-подібною [25-26].

Більша частина річки Кодима є звивистою, а в нижній течії річка має декілька озероподібних розширень. Переважно ширина річки складає 1,7-2,6 км. Найбільша ширина річки дорівнює 5,4 км, та спостерігається це в 0,4 км вище сіла Кам'яний Міст. Найменша ширина річки складає 0,8 км біля села Забари. Правий берег річки Кодима здебільшого крутий (20-45), висотою 60-100 м. В середній та нижній частинах течії річки по схилах в багатьох місцях спостерігається надпойменна тераса. Ширина тієї тераси складає 0,6 – 1,8 км з пологим уступом висотою 2,7 - 5,5 м [25-26].

Поверхня її майже рівна, з окремими піщаними буграми, подекуди перетинається неглибокими улоговинами. В більшості зайнята населеними пунктами з садами та городами. Складена вона суглинками й супісками. В низині річки спостерігаються піщані ґрунти, які вкриті лучними травами та чагарниками.

Лівий схил річки досить пологий (5-10). Його максимальна висота складає 5035 м. Без вираженої бровки, схил здебільшого розчленований, переважно розораний і зайнятий посівами сільськогосподарських культур.

В верхній та середній течіях річки місцями на схилах прослідковується надпойменна тераса ширина якої складає приблизно 200-800 м, з пологим уступом висотою 2,5-4,5 м [25-26].

В нижній течії річки на поверхню виходять кристалічні породи, а саме граніти. Поблизу сіл Кам'яний Міст та Забари проводиться розробка гранітних родовищ.

В верхній течії річки спостерігається вихід ґрунтових вод. Пойма річки є двосторонньою та здебільшо заболочена. Ширина річки переважно коливається по довжині річки від 0,3 до 0,5 км. Найбільша ширина річки складає приблизно 2,0 км. Це спостерігається на 0,4 км вище сіла Кам'яний Міст. А найменша ширина річки дорівнює 60 м, та знаходиться ця частина річки, неподалік сіла Забари [25-26].

Поверхня долини переважно рівнинна. Подекуди місцями вона перетинається старицями та ярами. Загалом, долина річки використовується під сінокос та пасовища. В період весняного наводка долина затоплюється на глибину біля 0,5 – 2,0 м. Це відбувається строком приблизно два тижні.

В верхній та середній течіях Кодима має ряд озерних розширень. Їх довжина складає від 1 до 4,0 км. Ширина переважно дорівнює 50 – 200 м. Глибина складає близько 0,8 – 4,0 м. Найбільша глибина річки спостерігається біля села Гвоздика та складає 5,3 м.

Переважаюча довжина ширина ріки на перекатах дорівнює від 2 до 8 м. Глибина складає приблизно 0,1 – 0,4 м. Зазвичай, в середній і нижній течії річка Кодима пересихає.

В плесах ширина ріки складає 20-30 м, а глибина дорівнює близько 0,5 – 1,0 м. Найбільша ширина річки дорівнює 60 м, а глибина біля села Кримка складає 3,0 м [25-26].

На мілководдях річка Кодима заростає очеретом, а на плесах заростання очеретом спостерігається тільки біля берегів. Дно рівне, на плесах замулисто-глинисте, в'язке, на переатах – тверде, піщане, в гирлі кам'янисте. Річка Кодима відноситься до Східно-європейського типу річок зі сніговим живленням. Участь у живленні річки дощового та ґрунтового стоку незначна. Рівневий режим річки Кодима характеризується весняним повноводдям.

Восени, внаслідок дощів спостерігається незначний підйомом води. Та, порівняно високий і малостійкий взимку.

Підйом рівня води в річці навесні починається в лютому або на початку березня. Загалом, проходить доволі інтенсивно, в середньому 0,5 м/добу. В першій або в другій декаді березня, зазвичай спостерігаються найвищі рівні. Пік повноводдя триває від 24 до 48 годин. Приблизно в кінці травня або на початку червня встановлюється межень [25-26].

По карті ізоліній середньо-багаторічний модуль стоку для басейну річки Кодима становить 1,2 л/с з 1 км². Замерзання річки спостерігається в першій половині грудня, інколи в жовтні. Найбільш пізніе замерзання було зафіксоване в лютому 1948 року. Середня товщина льоду складає від 0,1 до 0,3 м. Найбільша товщина льоду дорівнювала 0,5 м. Льодостав триває приблизно 2-2,5 місяці. В другій половині березня річка повністю очищується від льоду. У верхній течії річка Кодима в літньо-осінній період часто пересихає. Найбільша тривалість пересихання становить 6 місяців.

Води річки Кодима характеризуються як слабо мутні, безкольорові, з болотним запахом. Придатні для пиття.

Води річки Кодима використовується для водопостачання залізничного транспорту, поливу городів та інших сільськогосподарських потреб [26].

2.6 Облік кількості територій в оцінці рекреаційного потенціалу

Однією з особливо охороняємих територій в межах Подільського району Одеської області є ландшафтний заказник „Березівський”, який розташований біля села Федірівка. Площа заказника складає 1534 га. Заказник було створено у 1980 році. Початкова площа заказника дорівнювала 1503 га.

Територія заказника являє собою лісовий масив на межі лісостепу і степу, з віковими дубами та єдиними в області насадженнями берези. Заказник має

велике ґрунто- та водозахисне значення. Заказник багатий на флору та фауну. В межах заказника ростуть рідкісні та зникаючі види рослин. Під назвою «Урочище Березівське» заказник існував ще до 1969 року.

Згідно з даними екологічного обстеження, який був проведений у 2013 році, заказник являє собою залишки природного дубового лісу, без природних насаджень берези. Декілька штучно насаджених дерев берези ростуть лише біля ставка. За даними цього дослідження, заказник є цінним лісовим урочищем з ділянками дуба черешчатого та скельного. А також, з рідкісними рослинами та угрупованнями, в тому числі з Червоної та Зеленої книг України [27]. Відповідно до останнього геоботанічного районування [28], він знаходиться в Південноподільському окрузі дубових лісів та лучних степів Української лісостепової підпровінції Східноєвропейської провінції дубових лісів, остепнених луків і лучних степів Лісостепової підобласті Євразійської степової області.

Заказник „Березівський" влаштовано рішенням Одеського виконкому від 30 грудня 1980 року. Він являє собою лісовий масив площею 1534 га, розташований в кварталах 76-106 Кодимського лісництва Кодимського держлісгоспу об'єднання „Одесаліс ". Він вважається одним з самих великих лісових масивів на півночі Одеської області. Його протяжність з північного заходу на південний схід становить 11 км. Його ширина змінюється від 0,7 (по краям) до 2,5 км (в центральній частині).

На території вказаного заказника всього виявлено 338 видів судинних рослин, які належать до двох відділів: Polypodiophyta (1 вид) та Magnoliophyta (337 видів), 3 класів: Polypodiopsida (1 вид), Magnoliopsida (296 видів), Liliopsida (41 вид), 44 порядків, 65 родин, 223 родів. Magnoliophyta включає два класи: Magnoliopsida та Liliopsida (відповідно 84,6% та 13,9% видового складу), таким чином, переважна кількість видів належить до класу Magnoliopsida.

Значна кількість видів концентрується в таких родинях, як Asteraceae (47 видів), Lamiaceae (29 видів), Fabaceae (29 видів), Poaceae (24 види), Rosaceae (18 видів).

Аналіз життєвих форм, який передбачає більш глибоке пізнання взаємозв'язку рослин з навколишнім середовищем, показав, що на дослідженій території більшу частину складають трав'янисті форми - 83,1%. Серед них переважають багаторічники. Їх кількість складає 52% від загальної кількості, 20% приходить на долю однорічників та 4,5% – на долю дворічників. На долю рослин, які в різних умовах виступають в ролі різних життєвих форм, приходить близько 10%. Дерев'янистих видів набагато менше, їх доля складає 17% від загальної кількості видів.

Схожий біоморфологічний спектр наводиться і для північно-західного Причорномор'я [28].

Флора даного заказника багата корисними рослинами. Найбільшу частину флори складають лікарські рослини. Їх загальна кількість дорівнює 259 видів, що складає 77%. Дуже багато у флорі кормових (200 видів, 60%), медоносних (200 видів, 60%) та вітамінних рослин (159 видів, 47%).

Під час дослідження флори заказника „Березівський” особливу увагу було приділено раритетним видам. Були виявлені рідкісні та зникаючі види рослин, які занесені до Червоної книги України (3 види): *Eupactis helleborine* (L.) Crantz, *Lilium martagon* L., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich.) та Червоного списку Одеської області (11 видів: *Adonis vernalis* L., *Amygdalus* папа L., *Asparagus tenuifolius* Lam., *Campanula persicifolia* L., *Convallaria majalis* L., *Iris graminea* L., /. *hungarica* Waldst. et Kit, *Leopoldia tenuiflora* (Tausch) Heldr, *Scilla bifolia* L., *Valeriana stolonifera* Crezn, *Veratrum nigrum* L.). *Adonis vernalis* також занесений до додатку Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, які знаходяться під загрозою зникнення.

Окремо, хотілось би зазначити значення та цінність урочища “Катеринка”.

Урочище «Катеринка» в межах південних областей України це дуже унікальне явище. За всіма ознаками його також можна віднести до пам'яток природи, хоч воно і є продуктом людської діяльності.

Тут можна зустріти багато цікавого, чудового, рідкісного і незвичайного як серед флори, так і серед фауни. Відноситься наше урочище до лісів першої групи, як водоохоронний та ґрунтозахисний ліс. Тому всі лісоохоронні роботи підпорядковані тут цій меті.

Площа урочища становить 1117 гектарів. Покрито лісом 858 гектарів. З них природного лісу - 25 гектарів. В основному це зарості лози, верби деревовидної, вільхи чорної та інші. Тягнеться цей масив вузькою смугою вздовж правого берега річки Кодима.

Ця ділянка лісу найстаріша. З неї почалося урочище. Решта 833 гектарів це лісонасадження штучного походження, в тому числі соснові насадження - 718 гектарів, дубів - 64, білої акації, тополі, берези - 51. 259 гектарів угідь не покриті лісом. Це луко-болотяна місцевість річки Кодима з заростями очерету, осоки, територія під водою, а також сінокоси, рілля та інші корисні землі. Всі лісонасадження в урочищі уже поминули стадію молодняку. Незначна частина лісонасаджень відноситься дожердинного віку. А основна - середньовікова, але є й невеликі ділянки достигаючого лісу. Стиглого чи перестиглого лісу немає.

Проте в урочищі є досить цікаві і цінні екземпляри дерев, які в наш час стали природними пам'ятками. Найстарішою серед безлічі інших дерев є окрема верба. Росте вона в центрі лісу біля Савкового озера. Це дерево є пам'яткою. Його вік наближається до двох сотень років. На жаль, верба все-таки доживає свій вік.

Ще зовсім недавно природною пам'яткою в урочищі були «Три дуби», які знаходились в сьомому та восьмому кварталах. Одного з цих велетнів буря вивернула з коренем, а два інші продовжують відраховувати роки. Вони мають ще солідний вигляд. Спеціалісти визначають вік цих двох дубів у 145—155 років [27-28].

Незвичайною пам'яткою природи в урочищі були насадження ялини звичайної на самому березі річки Кодима. Це єдине насадження, яке нормально розвивалося в умовах степу. Насадження ялини добре вкоренилося. Але в 1986 році, після аварії на Чорнобильській АЕС, насадження ялини пропало.

Загалом в урочищі “ Катеринка” виявлено 347 видів судинних рослин, що належать до 167 родів, 73 родин 4 відділів. Найчисельнішим є відділ Покритонасінні. Цей відділ нараховує 333 види, які належать до 69 родин. Найбільш чисельними родинами є: Складноцвіті, Злакові, Бобові, Губоцвіті, Розові, Жовтецеві. Найменш чисельними є Папоротеподібні - включають лише 1 вид [27-28].

Оскільки ліс має штучне походження, то більшість видів деревних рослин є інтродукованими. Але береза бородавчата (*Betula pendula*) потрапила до лісу з північних районів природнім шляхом, за допомогою вітру та птахів.

В урочищі “ Катеринка” виявлені досить цікаві трав'янисті рослини. У заболочених місцевостях зустрічається єдиний комахоїдний вид Пухирник звичайний (*Urticularia vulgaris*). А в насадженнях дуба спостерігається фізаліс. Ця рослина вважається ергазіофітом, тобто “втікачем з культури”). Як він потрапив у далекі від населених пунктів квартали, залишається невідомо.

Пануючий вид родини злакових очерет звичайний (*Phragmites australis*), там де виходять підгрунтові води, має висоту 1,2 м. А в межах річки Кодима його висота дорівнює близько 4,20 м [27-28].

Також в урочищі “ Катеринка” поширені три види рогозів: рогоз вузьколистий (*Typha angustifolia*), рогоз широколистий (*Typha latifolia*), рогоз Лаксмана (*Typha laxmani*). Рогози, різні види осок, ситників та інші гідрофільні рослини мають важливе естетичне значення, оскільки можуть використовуватись для декорування штучних водойм.

Також естетичне значення мають: Кермек Гмеліна (*Limonium gmelini*), Лециця Палласа (*Gypsophila glomerata* Pall), Холодок лікарський (*Asparagus officinalis*), Ковила Лессінга (*Stipa Lessingiane*). Зазвичай їх використовують для декорування букетів, що може загрожувати поширенню цих рослин в природі. Більшість рослин урочища “Катеринка” мають лікувальні властивості.

2.7 Загальний стан навколишнього середовища

Сільські поселення Подільського району розташовані загалом річковою долиною та балками. Середня відстань між ними становить 5 км. Мережа міських поселень досить рідка, та складає 16 поселень на 10 тис. км² території. Більша частина міст належить до категорії малих з населенням до 50 тис. чол. [29].

Місто Подільськ є великим залізничним вузлом з досить розвинутою інфраструктурою залізничних підприємств. Також це місто має промислові підприємства та досить розвинуту мережу підприємств торговельного та побутового обслуговування. В останнє десятиріччя місто стало провідним торговельним центром півночі Одещини. Також місто виконує транспортні та транспортно-промислові функції.

Значну частину перевезень вантажів і пасажиропотоків виконує автомобільний транспорт. В загальній автотранспортній структурі значно переважають міські й приміські перевезення. Частка таких перевезень перевищує 90% від загального обсягу. Головна автомагістраль: Одеса - Любашівка - Київ.

Також, дуже розвинену та розгалужену мережу має залізничний транспорт. Важливими є магістралі: Одеса - Балта - Херсон - Київ, Одеса - Жмеринка - Київ, Одеса - Помічна - Знам'янка [27-29].

Територією Подільського району Одеської області проходить газопровід: Єланець - Ананьїв - Богородчани та Шебелинка -

Дніпропетровськ – Одеса та перетинає міжнародна лінія електропередач напругою 750 кВТ (ЛЕП - 750) Південноукраїнськ - Дністровськ (Молдова) - Ісакча (Румунія).

В загальній кількості соціально-економічних складових, які впливають на екологічний стан території слід відзначити дуже значний рівень рекреаційно-промислового розвитку досліджуваного регіону. Також можна відмітити його спеціалізацію на екологічно небезпечних і шкідливих промислових виробництвах.

В найбільш загальному уявленні, рекреаційний комплекс являє собою систему різноманітних об'єктів, таких як санаторії, будинки та бази відпочинку, туристичні заклади, пляжі. Саме ці об'єкти забезпечують масовий відпочинок населення. В басейні річки Кодими рекреаційну роль виконує приміська зона, яка має в своєму призначенні декілька різноманітних функцій [29]:

1) санітарно-захисна. Відповідає за екологічний захист населених пунктів за рахунок зелених насаджень та утилізацію твердих відходів міського господарства;

2) забезпечення населених пунктів водою, сільськогосподарською продукцією та місцевими будівельними матеріалами;

3) інженерно-технічне й інфраструктурне забезпечення населених пунктів енергетичними та комунікаційними системами й комплексами, у тому числі водозабірними та постачально-розподільчими;

4) транспортно-розподільчі мережі й вузли, перевантажувальні й сортувальні комплекси;

5) розвантажувальна. Винос до приміської зони екологічно-небезпечних підприємств та виробництв;

6) функції розселення. Ця функція призводить до того, що в передмістях виникають міста - супутники, дачні селища, тощо;

7) рекреаційна функція. Полягає у формуванні в приміській зоні ділянок для короткочасного та тривалого відпочинку.

Особливо значним є забруднення міст Кодима та Подільськ. Від промислових та побутово-комунальних стоків цих міст страждають річка Південний Буг та його притоки. Значні масиви земель відчужуються для забудови.

Серед екологічних проблем особливе місце займає забруднення атмосферного повітря. Основним чинником забруднення досліджуваної території залишається автомобільний транспорт. Його частка становить 62% - 83% від загальної кількості викидів забруднюючих речовин. Від стаціонарних джерел надходить 38% забруднень [29].

За даними дослідників, обстеження проб на рівні забруднення атмосферного повітря басейну річки, що протікає по території Подільського району показало, що в місті Кодима та Подільськ у 2108 році в 12% досліджених проб значення концентрацій забруднюючих речовин перевищували гранично-допустимі концентрації (ГДК). Це різко негативно впливає на ландшафтні екосистеми. Адже, на вміст пилу з 395 проб - 14%, окису азоту з 535 проб - 18%, окису вуглецю з 258 проб - 31%, сірчистого газу з 389 - 5%, з 602 проб, проведених у сільській місцевості лише три перевищували ГДК на вміст пилу [29].

Від автомобілів, що перебувають у приватній власності населення у повітря потрапили 45,8% сумарних обсягів забруднюючих речовин. У складі забруднюючих речовин 46% відповідало метану, 24% - оксиду вуглецю, 14% речовин у вигляді суспендованих твердих часток, 12% сполук азоту, 8% діоксиду та інших сполук сірки, 10% неметанових летких органічних сполук, біля 1% металів та їх сполук [29].

Найважливіше місце у структурі поверхневих вод займають ріки, особливістю яких є маловодність та пересихання і літній сезон. У водокористування, значна роль відводиться також підземним водам. Особливістю поверхневих вод, на жаль є значна їх забрудненість, що різко позначається на екологічному стані сільськогосподарських ландшафтів в цілому.

Проблема не задовільного екологічного стану водно-ресурсного потенціалу в регіоні залишається актуальною і на цей час. Загальна кількість вод, які були використанні у випадку побутово-питних потреб, промислових потреб та на сільськогосподарське водопостачання значно зменшується з року в рік. Це явище в'язане з загальним зниженням виробництва у різних галузях промисловості та народного господарства, а також - лімітованою подачею електроенергії до водозабірних споруд та споживачів [29].

Комунальні підприємства Подільського району використовує в середньому 25% води від загальної кількості загального водокористування. На потреби сільського господарства расходується приблизно чверть води від загальної кількості використаних вод. А на потреби сільськогосподарського комплексу району витрачається близько 6% від загальних потреб водопостачання району [29]. В той же час, 73% забруднених стоків від різних джерел потрапило у поверхневі водоймища внаслідок недостатнього очищення зворотних вод на очисних спорудах. Значна частина стічних потрапила у водоймища Подільського району без будь-якого очищення.

Загальний забір вод з природних об'єктів по Подільському району відповідає 4,0 млн. м³. В розрахунках на одну особу споживання води в районі складає 25 м³ [29]. Використання свіжої води на побутово-питні потреби по Подільському району складає 2,3 млн. м³, що в розрахунках на одну особу складає приблизно 15 м³ [29]. Використання свіжої води на виробничі потреби району складає 1,4 млн. м³ [29]. Частина оборотної та повторно використаної води в загальному обсязі використання води на виробничі потреби району дорівнює в середньому 90% [29].

Водовідведення у поверхневі водні об'єкти та скидання забруднених зворотних вод в межах району дослідження не спостерігається. Потужність очисних споруд - 32,5 млн. м³ [29].

Останнім часом гостро визначилися проблеми водопостачання і водовідведення в сільських населених пунктах. Тільки 38% забезпечені

централізованим водопостачанням. Лише 74 населені пункти регіону забезпечені каналізацією, з них 42- сільські місцевості.

Під час транспортування води до споживачів відбуваються несанкціоновані втрати води внаслідок несправності труб водопровідної мережі, її обладнання, а також аварій на мережах.

Аварійний та незадовільний стан мереж водопроводу та каналізації, очисних споруд, застарілість та недосконалість технологій виробництва води, а також відсутність централізованого управління цією галуззю суттєво впливають на екологічний стан території.

Хіміко-аналітичний контроль якості водних ресурсів в межах району дослідження показав, що перевищення гранично-допустимих концентрацій нафтопродуктів становило у 194 випадків, нітритів - 45, фенолів - 61, сірководню - 12, кисню - 32, амонійного азоту - 48 та поверхнево активних речовин - 7 випадки [29].

В результаті проведеного аналізу екологічного стану ландшафтних комплексів екосистем басейну річки Кодими встановлено досить тривалий і високий ступінь господарського освоєння території, високий рівень розораності земель, низька культура господарської діяльності, незадовільні структура та технології виробництва, що інтенсивно забруднюють природне середовище.

Отже, екологічна ситуація в досліджуваному регіоні залишається напруженою. Басейн річки Кодима можна охарактеризувати як умовно-чистий. Для покращення даної ситуації необхідно докласти максимальних зусиль для ефективного використання природних ресурсів. Здійснювати комплекс заходів щодо їх відновлення. Запроваджувати новітні маловідходні та безвідходні, ресурсо- та енергозберігаючі технології. Використовувати устаткування та методи діяльності, які неспроможні впливати на ландшафтні екосистеми, а також весь час проводити заходи щодо попередження негативного впливу діяльності на стан довкілля. Здійснювати виробничу

діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, екологічних нормативів та лімітів природокористування.

3 КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Методика комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу регіону

Існує дві групи методичних підходів, які зазвичай використовують під час оцінки придатності з метою туризму природних рекреаційно-туристичних ресурсів.

Перша група методів, як правило, стосується комплексних методик оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів, у тому числі туристичних. Але такі методичні підходи мають істотний недолік, тому що вони є дуже загальними і здебільшого стосуються не стільки якісних характеристик ресурсів, скільки їх кількісних показників. До методик цієї групи належать методичні підходи, які були запропоновані О. Бейдик, В. Мацолою, О. Клапчук та ін. [30].

До другої групи методик відносять методичні підходи, які застосовуються безпосередньо до певних природних ресурсів. Головною перевагою таких методик є те, що вони дозволяють враховувати найважливіші для туризму якісні характеристики досліджуваних об'єктів.

Наприклад, під час використання методики комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу регіону, яка була запропонована В. Мацолою, при оцінці природних рекреаційних ресурсів враховуються наступні параметри [30]:

- естетичні якості території (визначаються пейзажністю, екзотичністю, унікальністю та контрастністю);
- наявність та рівень запасів мінеральних вод;
- лісистість досліджуваної території;
- температурний режим місцевості;

- наявність водоймищ та їх кількість, а також можливість їх використання для різних видів туризму;

- рівень рекреаційного навантаження (зазвичай цей показник відображає рельєф території).

Аналіз наявності показників, за якими пропонується оцінювати природні ресурси, дає змогу вказати на вибірковість дослідження всіх показників та на недосконалість комплексних методик. Наприклад, під час вивчення кліматичних умов враховано тільки значення температури навколишнього середовища, але чомусь не враховані такі явища як кількість опадів, вітровий режим та інші [30].

Розрахунок насиченості території історико-культурними, санаторно-курортними закладами та транспортною мережею здійснюється за наступними формулами:

$$O_i = K_i / S, \quad (3.1)$$

де O_i – насиченість території історико-культурними об'єктами;

K_i – кількість об'єктів;

S – площа області (в км²).

$$O_T = (L_z + L_{ав}) / S \quad (3.2)$$

де O_T – транспортна доступність;

L_z - довжина залізничного полотна;

$L_{ав}$ – довжина автошляхів;

S – площа території області.

$$O_c = K_c / S \cdot 100 \text{ (од/км}^2\text{)} \quad (3.3)$$

де O_c – забезпеченість санаторно-курортними закладами;

K_c – величина кількості санаторно-курортних закладів,

S – площа, яку займає територія області.

Після визначення всіх показників здійснюється комплексна оцінка потенціалу території окремо для зимового та літнього відпочинку.

З цією метою автор запропонував наступну розрахункову формулу:

$$O = O_E + O_M + O_L + O_B + O_K + O_I + O_{II} + O_T + O_C + O_H \quad (3.4)$$

Знаючи величину комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу території, за формулою 3.5 можна визначити коефіцієнт рекреаційної цінності:

$$K_P = O/O_{\min} \quad (3.5)$$

де O – величина інтегральної оцінки (в балах);

O_{\min} – мінімальна кількість балів.

Наступний шаг дозволяє за отриманим числовим значенням коефіцієнта рекреаційної цінності K_P за 3-х бальною шкалою встановити відповідні умови для розвитку рекреаційної діяльності [30].

Таблиця 3.1 – Критерії оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу території (за В. Мацолою) [30]

Вид ресурсу	Показник	Бали		
		3	2	1
Природні	Оцінка естетичних якостей території, O_E	Пейзажні ландшафти, висока міра екзотичності і унікальності, контрастність	Низька міра екзотичності і унікальності, відсутні контрасти	Рівнинні, сильно заліснені території
	Оцінка мінеральних вод, O_M	Понад 1000 м ³ /доба / км ²	100–1000 м ³ /доба / км ²	>100 м ³ /доба/км ²
	Оцінка лісів, O_C	40%–60%	15% –40%;	Менше 15%
	Оцінка кліматичних умов, O_K	Понад 110 днів з $t > 0$ °C	100-110 днів з $t > 0$ °C	Менше 100 днів з $t > 0$ °C
	Оцінка водоймищ, O_B	Велика кількість незабруднених водоймищ, придатних для універсального використання	Придатні для плавання, сплаву на байдарках і каное	Обмежені можливості
	Оцінка рекреаційного навантаження, O_H	Гірські місцевості	Горбисті, височинні місцевості	Рівнинні, низовинні місцевості
Історико-культурні	Історико-культурний потенціал, O_I	Більше 18 об'єктів / 100 км ²	8-18 об'єктів / 100 км ²	Менше 8 об'єктів / 100 км ²
Соціально економічні	Транспортна доступність, O_T	Більше 42 км/ км ²	0,29-0,42 км/ км ²	Менше 0,29 км/ км ²
	Забезпеченість санаторно-курортними закладами, O_C	Більше 3 од/100 км ²	1-3од/100 км ²	Менше 1од/ 100 км ²

3.2 Результати комплексної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області

Комплексна оцінка рекреаційно-туристичних ресурсів виконана для Подільського району Одеської області за 2021 р. на основі дев'яти питомих оцінок:

- 1) оцінка естетичних якостей території (O_E);
- 2) оцінка наявності та рівня запасів мінеральних вод (O_M);
- 3) оцінка лісистості досліджуваної території (O_C);
- 4) оцінка кліматичних умов (O_K);
- 5) оцінка наявності та кількості водоймищ (O_B);
- 6) оцінка рекреаційного навантаження досліджуваної місцевості (O_H) (природні ресурси) за історико-культурним потенціалом (O_I) (історико-культурні ресурси) та за забезпеченістю санаторно-курортними закладами (O_C) (соціально-економічні ресурси);
- 7) оцінка історико-культурного потенціалу (O_I);
- 8) оцінка транспортної доступності (O_T);
- 9) оцінка забезпеченості санаторно-курортними закладами (O_C).

Вихідна інформація, яка була використана для проведення комплексної оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів Подільського району Одеської області, систематизована та надана у вигляді таблиці (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Вихідні дані для проведення комплексної оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів Подільського району Одеської області за 2021 рік (за автором)

Показник	2021
Тривалість комфортного для відпочинку періоду, днів	112
Загальна чисельність населення Подільського району, осіб	224 163
Загальна площа території області, S, км ²	7063,6
Кількість історико-культурних об'єктів, K _I , одиниць	47
Довжина залізничного полотна та території області, L _З , км	1829,6
Довжина автошляхів та території області, L _{АВ} , км	1258,3
Кількість санаторно-курортних закладів, K _С , одиниць	10

1. У результаті оцінки естетичних якостей території Подільського району Одеської області характеризується найменш сприятливими умовами для розвитку рекреаційної діяльності (1 бал). Території досліджуваного району не властиві екзотичні пейзажні ландшафти, міра екзотичності дорівнює нулю, унікальності та контрастність не значна. На більшій частині Подільського району Одеської області розташовані рівнинні та низовинні місцевості.

2. Запаси підземних мінеральних вод в межах Подільського району Одеської області відсутні [5]. Для оцінки мінеральних вод за вимогами методики присвоюємо 1 бал та оцінюємо умови як посередні.

3. Показник лісистості досліджуваної території Одеської області складає – 7,25%. За даним показником такий показник лісистості можливо оцінити в межах методики, як дуже низький. Тому умови, які відповідають данному показнику лісистості, можна віднести до несприятливих (1 бал).

4. Оцінку кліматичних умов можна провести на основі показника тривалості комфортного для відпочинку періоду року у днях за офіційними даними [1]. В досліджуваному регіоні середня тривалість літнього періоду

дорівнює приблизно 112°днів, а період з температурою понад 10°C дорівнює близько 205 днів. Так як тривалість цього періоду перевищує 110 днів, то кліматичні умови є максимально сприятливими (2 бали).

5. Стан та якість поверхневих вод в межах Подільського району Одеської області не є найкращою, тому ми маємо змогу оцінити водоймища як придатні для плавання, сплаву на байдарках і каное. Ми маємо змогу присвоїти 2 бали та оцінити стан як середній.

6. За результатами оцінки рекреаційного навантаження умови для розвитку рекреаційної діяльності є посередніми, бо та території дослідження переважають рівнинні та низовинні місцевості (2 бали).

7. Для того, щоб визначити історико-культурний потенціал знаходимо долю від загальної кількості історико-культурних об'єктів області, які функціонують на території площею 100 км².

Розраховуємо насиченість території історико-культурними об'єктами за формулою (3.2):

$$O_1 = 47 (\text{об}) / 70 (100 \text{ км}^2) = 0,67 \text{ об'єктів} / 100 \text{ км}^2$$

За значенням цього показника історико-культурний потенціал Подільського району Одеської області можна охарактеризувати в 1 бал та найменш сприятливими умовами для розвитку рекреаційної діяльності.

8. Оцінка транспортної доступності базується на врахуванні довжини залізничного полотна та автошляхів у межах території дослідження. Подільський район Одеської області має розгалужену мережу залізничних – 1829,6 км та автомобільних шляхів загальнодержавного і місцевого значення – 1258,3 км [].

У випадку врахуванням цього транспортна доступність розраховується за формулою (4.3) таким чином:

$$O_T = (1829,6 \text{ км} + 1258,3 \text{ км}) / 7063,6 \text{ км}^2 = 0,44 \text{ км} / \text{км}^2$$

Отже транспортна доступність є максимальною та оцінюється в 3 бали.

9. Забезпеченість санаторно-курортними закладами території в 100 км² розраховуємо за формулою (3.4):

$$O_c = 10 \text{ (од.)} / 71 \text{ (100 км}^2\text{)} = 0,14 \text{ од./ 100 км}^2$$

Так як значення цього показника менше ніж 1 од / 100 км², то за результатами оцінки забезпеченості санаторно-курортними закладами Подільського району Одеської області можна присвоїти 1 бал та кваліфікувати умови як несприятливі. Результати оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області за 2021 рік надані в таблиці 3.3.

Комплексна оцінка потенціалу території для рекреаційно-туристичної діяльності виконується на основі розрахунку величини інтегральної оцінки за формулою (3.5):

$$O = 1+1+1+2+2+2+1+3+1 = 14 \text{ балів}$$

За формулою (4.6) визначаємо коефіцієнт рекреаційної цінності території Подільського району Одеської області для розвитку рекреаційної діяльності:

$$K_p = 14 \text{ балів} / 10 \text{ балів} = 1,4$$

Умови для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності на території Подільського району Одеської області є посередніми, оскільки за 3-х бальною шкалою методики значення коефіцієнту рекреаційної цінності ($K_p = 1,4$) близьке до 1 балу.

Таблиця 3.3 – Результати оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу Подільського району Одеської області за 2021 рік (за автором)

Вид ресурсу	Показник	Бали		
		3	2	1
Природні	Оцінка естетичних якостей території, O_E	Пейзажні ландшафти, висока міра екзотичності і унікальності, контрастність	Низька міра екзотичності і унікальності, відсутні контрасти	Рівнинні, сильно заліснені території
	Оцінка мінеральних вод, O_M	Понад 1000 м ³ /доба / км ²	100–1000 м ³ /доба / км ²	>100 м ³ /доба/км ²
	Оцінка лісів, O_C	40%–60%	15% –40%;	Менше 15% (7,25%)
	Оцінка кліматичних умов, O_K	Понад 110 днів з $t > 0$ °C (112 днів)	100-110 днів з $t > 0$ °C	Менше 100 днів з $t > 0$ °C
	Оцінка водоймищ, O_B	Велика кількість незабруднених водоймищ, придатних для універсального використання	Придатні для плавання, сплаву на байдарках і каное	Обмежені можливості
	Оцінка рекреаційного навантаження, O_H	Гірські місцевості	Горбисті, височинні місцевості	Рівнинні, низовинні місцевості
Історико-культурні	Історико-культурний потенціал, O_I	Більше 18 об'єктів / 100 км ²	8-18 об'єктів / 100 км ²	Менше 8 об'єктів / 100 км ² (0,67 об'єкта)
Соціально економічні	Транспортна доступність, O_T	Більше 0,42 км/ км ² (0,44 км/км ²)	0,29-0,42 км/ км ²	Менше 0,29 км/ км ²
	Забезпеченість санаторно-курортними закладами, O_C	Більше 3 од/100 км ²	1-3од/100 км ²	Менше 1од/ 100 км ² (0,14 од/100 км ²)

ВИСНОВКИ

Одже проведенні дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1) Подільський район Одеської області не має значного рекреаційного потенціалу для туризму, масового відпочинку людей та їх оздоровлення. Загальна площа земель рекреаційного призначення - зони масового відпочинку та туризму, становить близько 10% території області. Освоєність їх дуже нерівномірна, та сконцентрована, головним чином, навколо природних водойм, в лісових масивах та поблизу населених пунктів;

2) перспективними, у випадку розвитку екологічного й сільського туризму на теренах Подільського району, є об'єкти природно-заповідного фонду, у яких зосереджені рідкісні та зникаючі представники флори й фауни, атрактивні ландшафти;

3) на сучасному етапі соціально-економічного розвитку Подільського району Одеської області основою у структурі рекреаційного потенціалу є природні ресурси. Для подальшого розвитку та ефективного функціонування туристично-рекреаційної галузі регіону необхідним є залучення історико-культурних та соціально-економічних ресурсів.

Рекреаційна зона також потребує більш раціонального використання, організації та упорядкування всіх форм відпочинку і оздоровлення населення;

4) за умови інтенсивного освоєння території та відповідного розвитку інфраструктури, сфери послуг, екологічного оздоровлення довкілля, громадської безпеки, політичної стабільності Подільський район Одеської області має усі підстави для успішного розвитку туристичного бізнесу.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Борозняк В. С. Перспективи розвитку українського туризму. Бізнес. 2005. №15. С. 15–16.
2. Штембуляк Д.О., Буслаєва Г.В.,Кусик Н.Л., Одеська область як перспективний регіон України для розвитку туризму та рекреації. //Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. - № 2 (18). - Том 5. - С. 337-348
3. Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 128 с.
4. Стафійчук В. І. Рекреалогія. – К. : Альтерпрес, 2008. – 264 с.
5. Черчик Л. М. Рекреаційні ресурси : теорія та методологія. – Луцьк: ЛНТУ. 2009. – 199 с.
6. Качанівський В.С. Концепція розвитку туризму в Україні. Львів: Брама, 2006. 317 с.
7. Гнатів О. К. Проблеми розвитку вітчизняного туризму. Економіка України. 2006. № 5. С. 23–25.
8. Кравченко Н.О. Рекреаційне господарство Полісся: сучасний стан та перспективи розвитку Ніжин: МІЛАНІК, 2007. – 172 с.
9. Чернюк Л.Г., Кравченко Н.О., Зеленська О.О. Розвиток екологічного туризму в Україні. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 90 с.
10. Герасименко В. Г., Галасюк С. С. Організація надання туристичних послуг. Одеса: Атлант, 2014. 242 с.
11. Герасименко В. Г., Павлоцкий В. Я. Методика визначення кількісних показників регіонального ринку туристичних послуг. Регіональна економіка. 2011. № 2. С. 157- 163.

12. Мальська М. П., Худо В. В.. Туристичний бізнес: теорія і практика. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.
13. Шаблій О.І. Рекреаційні ресурси як основа туристичного потенціалу – К.: Либідь, 2003. – 368с
14. Хільчевський В. К. Водні ресурси та якість річкових вод басейну Південного Бугу. — К.: Ніка-центр, 2009. — 184с.
15. Кляп М. П., Шандор М. П. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 334 с.
16. Кузик С. Теоретичні проблеми туризму : суспільно-географічний підхід: монографія. Львів: Видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 254 с.
18. Науменко Г. П. Проблеми розвитку внутрішнього туризму в Україні. Внутрішній туризм в Україні: окремі аспекти: зб. наук. статей. Київ. 2002. 162 с.
19. Ніколаєва О. І. Методологічні принципи розроблення територіальної організації рекреаційного господарства регіон. VII Міжнародна науково – практична конференція «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» (Херсон, 5 -6 жовт. 2017), Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 177- 179.
20. Новосад Н. О. Країнознавчі аспекти аналізу туристської привабливості регіонів України. Географія та туризм. 2010. №. 6. С. 140–142.
21. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. – Львів: ВЦ Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2003. – 444 с.
22. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Н а к а з від 22.06.2009 N 330. URL: <http://www.menr.gov.ua> – Офіційний сайт Міністерства охорони навколишнього природного середовища України. (дата звернення 27.07.2022)
23. Закон України «Про туризм». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 15.02.2022)

24. Закон України “Про природно-заповідний фонд України” № 2465-12/ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 34. URL: <http://www.uazakon.com> (дата звернення 08.06.2022)

25. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 25.03.2022).

26. Довкілля Одещини: статистичний збірник / Державний комітет статистики України, Головне управління статистики в Одеській області. – Одеса, 2020. – 119 с.

27. Дідух Я. П., Шеляг-Сосонко Ю. Р. Геоботанічне районування України та суміжних територій // Укр. ботан. журн. 2003. Т. 60, - № 1, - С. 6–17.

28. Тихомиров Ф. К., Демченко Н. И. Систематический, биоморфологический и экологический анализ флоры северо-западного Причерноморья // Исследования флоры северо-западного Причерноморья. Сб. науч. тр. Одесского с.-х. ин-та. - Вып. 1. - Одесса, 1975. - С. 3 - 12.

29. Гончаренко Г. Є. Трансформація ландшафтних екосистем річкових долин Центрального Побужжя: монографія / Г. Є. Гончаренко, С. В. Совгіра, О. Д. Лаврик, В. Г. Гончаренко. – К.: Наук. світ, 2009. – 329 с.

30. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / Мацола В. І. – Л.: Наук. світ, 1997. – 259 с.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1) Вовкодав Г.М., Бекмурадов І. Облік кількості особливо охороняємих територій в оцінці рекреаційного потенціалу Подільського району Одеської області / Тези Міжнародної науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Галузеві проблеми екологічної безпеки – 2022», 27 жовтня 2022, Харків: ХНАДУ, В друку

2) Вовкодав Г.М., Бекмурадов І. Оцінка чинників що обмежують розвиток рекреаційно-туристської сфери Подільського району Одеської області / Тези Міжнародної науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Галузеві проблеми екологічної безпеки – 2022», 27 жовтня 2022, Харків: ХНАДУ, В друку

3) Вовкодав Г.М., Бекмурадов І. Загальний стан навколишнього середовища Подільського району Одеської області / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Збалансоване природокористування: традиції, перспективи та інновації», 3-4 листопада 2022 року, – К.: ДІА, 2022. - С. 54-56

4) Вовкодав Г.М., Бекмурадов І. Підходи до оцінки рекреаційно-туристичної сфери Подільського району Одеської області / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Збалансоване природокористування: традиції, перспективи та інновації», 3-4 листопада 2022 року, – К.: ДІА, 2022. - С. 56-58